

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

**ЗБІРНИК ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК
ДЛЯ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ НА ВІЙСЬКОВУ
СЛУЖБУ ЗА КОНТРАКТОМ
У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ**

Методичний посібник

Київ – 2021

УДК 159.923.33:355.48

K55

Рекомендовано до видання науковою радою Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України (протокол № 06 від 14 травня 2021 р.)

ISBN 978-617-7993-78-9

Кокурн О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. Збірник
K55 психодіагностичних методик для професійно-психологічного
відбору кандидатів на військову службу за контрактом у Збройних
Силах України : метод. посіб. К. : Видавничий дім “Освіта України”,
ФОП Маслаков Руслан Олексійович, 2021. 74 с.

Методичний посібник містить психодіагностичні методики для професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом, які затверджено для застосування у Збройних Силах України.

Посібник може бути використаний у роботі посадових осіб органів військового управління, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, військових частин, навчальних військових частин (центрів), які залучаються до організації та проведення заходів професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом.

Р е ц е н з е н т:

Клименко В.В. – доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії вікової психофізіології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

© Кокурн О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О., 2021

ЗМІСТ

Передмова	4
Методика “Матриці прогресивні Дж. Равена”	5
Методика “S-тест”	20
Методика дослідження особливостей мислення (МДОМ-2).....	23
Багаторівневий особистісний опитувальник (БОО) “Адаптивність-200”	25
Методика оцінки рівня розвитку адаптаційних здібностей особистості (БОО) “Адаптивність”	45
Методика діагностики показників і форм агресії (А. Басса, А. Даркі, в адаптації О. К. Осницького).....	56
Короткий п’ятифакторний опитувальник особистості ТІРІ (ТІРІ-UKR.) (в адаптації М. Кліманської, І. Галецької).	61
Мотивація професійної діяльності (методика К. Замфір у модифікації А. Реана).....	64
Діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2).....	67
Список використаних джерел.....	72

Передмова

Професійно-психологічний відбір кандидатів на військову службу здійснюється відповідно до “Інструкції з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України” (зі змінами), яку затверджено наказом Міністерства оборони України від 10.12.2014 № 883. Заходи відбору проводяться в територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, у військових частинах, навчальних військових частинах (центрів) штатними та позаштатними групами професійно-психологічного відбору.

З метою подальшого впорядкування процесу відбору кандидатів, впровадження єдиних підходів до його здійснення, розподілу кандидатів за різними спеціальностями з урахуванням оцінки їхніх здібностей і якостей, що забезпечує ефективність виконання ними обов’язків військової служби, розроблено алгоритм проведення заходів професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом, який затверджено наказом Головнокомандувача ЗС України від 14.04.2021 р. № 97 “Про затвердження Алгоритму проведення заходів професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у Збройних Силах України”.

Зазначений Алгоритм визначає організацію та порядок проведення відбору, а також надає перелік методик за напрямками психологічного обстеження кандидатів.

У методичному посібнику представлені методики, які визначено вищевказаним наказом. Ці методики зарекомендували себе як надійні психодіагностичні засоби, що відповідають вимогам валідності, надійності та практичної сприйнятливості. Наведено їх опис, інструкції для кандидатів, завдання, ключі тощо.

Методичний посібник розрахований на психологів і призначений для роботи посадових осіб органів військового управління, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, військових частин, навчальних військових частин (центрів), які залучаються до організації та проведення заходів професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у частині, що стосується психологічного обстеження індивідуальних психологічних якостей кандидатів та ухвалення відповідних висновків за його результатами.

Методика “Матриці прогресивні Дж. Равена”

Методика призначена для вивчення логічності мислення, для виявлення здібності до систематизованої, планомірної, методичної інтелектуальної діяльності. Тест складається з невербальних завдань. Знання, набуті в школі, та життєвий досвід не впливають на результат виконання завдання.

Досліджуваним пред’являються малюнки з фігурами, які пов’язані між собою певною залежністю і в яких бракує однієї фігури, а внизу вона дається серед 6-8 інших фігур. Завдання досліджуваного – встановити закономірність, що пов’язує між собою фігури на малюнку, та в реєстраційному бланку вказати номер фігури, якої бракує, з пропонованих варіантів.

Стимульний матеріал тесту складається з брошури, в якій розміщено 60 малюнків, розподілених на 5 серій (А, В, С, D, E) по 12 малюнків у кожній. У кожній серії малюнків містяться завдання наростаючої складності. В той же час характерне й ускладнення типу завдань від серії до серії.

У серії А – використано принцип встановлення взаємозв’язку в структурі матриць. Тут завдання полягає в доповненні відсутньої частини основного зображення одним із приведених у кожному малюнку фрагментів. Виконання завдання вимагає від респондента ретельного аналізу структури основного зображення та виявлення цих же особливостей в одному з декількох фрагментів. Потім відбувається злиття фрагмента, його порівняння з оточенням основної частини малюнка.

Серія В – побудована за принципом аналогії між парами фігур. Респондент повинен знайти принцип, відповідно до якого побудована в кожному окремому випадку фігура і, виходячи з цього, підібрати фрагмент, якого бракує. При цьому важливо визначити вісь симетрії, відповідно до якої розташовані фігури в основному зразку.

Серія С – побудована за принципом прогресивних змін у фігурах матриць. Ці фігури в межах однієї матриці все більше ускладнюються, відбувається як би безперервний їх розвиток. Збагачення фігур новими елементами підкоряється чіткому принципу, виявивши який, можна підібрати фігуру, якої бракує.

Серія D – побудована за принципом перегруповування фігур у матриці. Респондент повинен знайти це перегруповування, що відбувається в горизонтальному й вертикальному положеннях.

Серія Е – заснована на принципі розкладання фігур основного зображення на елементи. Фігури, яких бракує, можна знайти, зрозумівши принцип аналізу та синтезу фігур.

Тест строго регламентований у часі, а саме 40 хвилин. Для того, щоб дотриматися відведеного часу, необхідно слідкувати за тим, щоб до загальної команди: “Приступити до виконання тесту” – ніхто не відкривав малюнки та не підглядав. За командою керівника респонденти починають виконувати завдання методики. Перед цим керівник рекомендує респондентам раціонально витратити час, не зупиняючись довго на особливо складних завданнях. Краще перейти до розв’язання наступних завдань, а якщо залишиться час, повернутися до нерозв’язаних завдань.

Коли мине 20 хвилин, респондентів можна попередити про те, що вони використали половину часу.

Під час виконання завдань тесту необхідно контролювати, щоб респонденти не списували один у одного. По закінченні 40 хвилин – подати команду: “Закрити всім малюнки!”, а потім зібрати бланки відповідей і брошури з малюнками.

Реєстраційний бланк

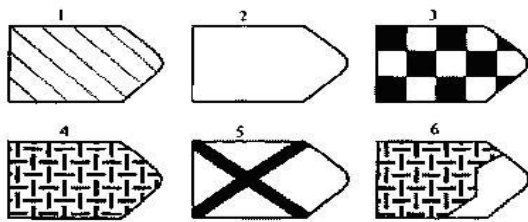
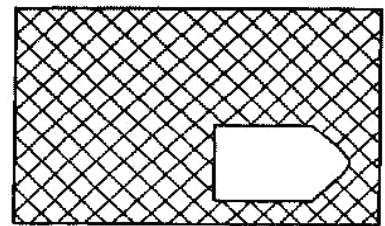
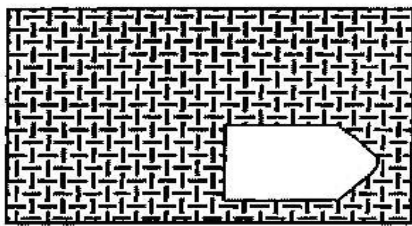
П.І.Б. _____
Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “Вам дається брошура, в якій розміщено 60 малюнків, поділених на 5 груп, які називаємо серіями і позначаємо літерами А, В, С, D, Е. В кожній серії 12 малюнків, позначених цифрами. Кожне завдання (малюнок) позначається літерою (серія) і цифрою (номер у серії). Кожний малюнок складається з елементів, що розташовані в певній логічній послідовності. Ця послідовність переривається вирізом, обведеним рамкою. Під кожним малюнком розміщено 6-8 варіантів вставок (фрагментів вирізу), серед яких тільки один правильний. Вам потрібно визначити певну закономірність побудови малюнка і вибрати із запропонованих вставок ту, яка відновить його перервану послідовність. Так, наприклад, на малюнку 1 подивимося, яка вставка відновлює запропоновану системність чередування. Правильно, вставка 4. Так само знайдіть потрібну вставку для кожного малюнка і результат запишіть у реєстраційний бланк. Пам’ятайте, що складність завдань від серії А до серії Е зростає. Тому намагайтеся не витратити багато часу на перші завдання. Не відволікайтеся на те, щоб слідкувати за часом. За хвилину до закінчення Ви будете попереджені”.

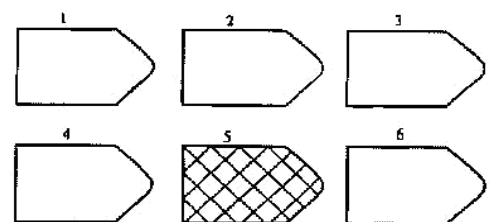
Серія А		Серія В		Серія С		Серія D		Серія E	
A ₁		B ₁		C ₁		D ₁		E ₁	
A ₂		B ₂		C ₂		D ₂		E ₂	
A ₃		B ₃		C ₃		D ₃		E ₃	
A ₄		B ₄		C ₄		D ₄		E ₄	
A ₅		B ₅		C ₅		D ₅		E ₅	
A ₆		B ₆		C ₆		D ₆		E ₆	
A ₇		B ₇		C ₇		D ₇		E ₇	
A ₈		B ₈		C ₈		D ₈		E ₈	
A ₉		B ₉		C ₉		D ₉		E ₉	
A ₁₀		B ₁₀		C ₁₀		D ₁₀		E ₁₀	
A ₁₁		B ₁₁		C ₁₁		D ₁₁		E ₁₁	
A ₁₂		B ₁₂		C ₁₂		D ₁₂		E ₁₂	
Кількість правильних відповідей –									

Стимульний матеріал

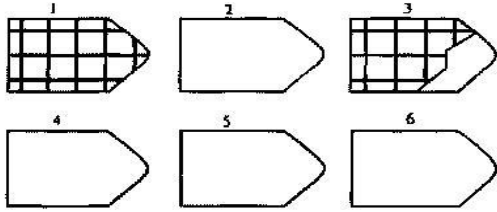
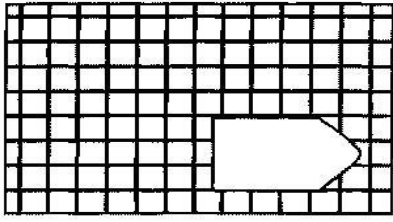
Серія А

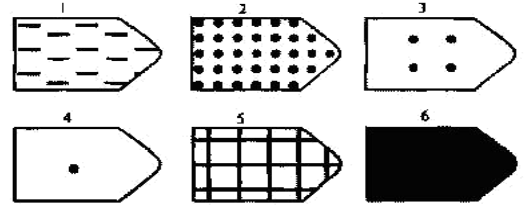
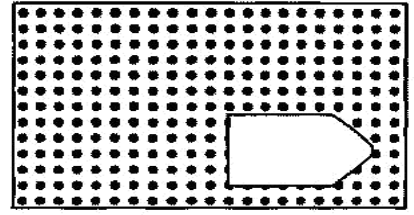
A1

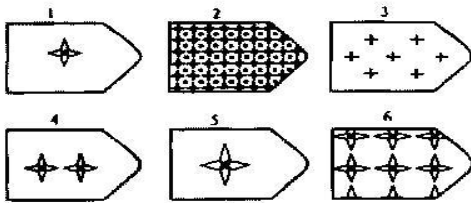
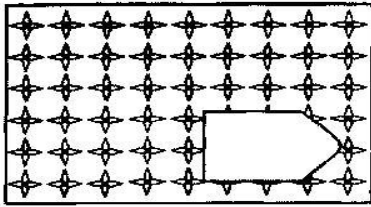
A2

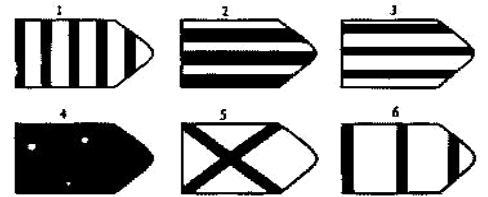
A3

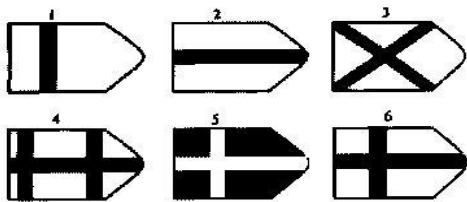
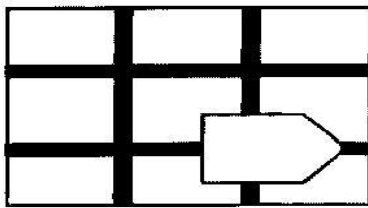
A4

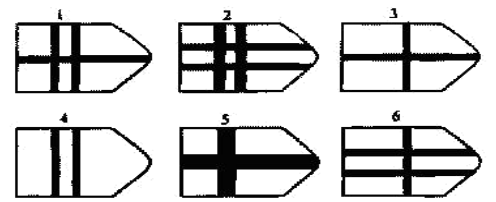
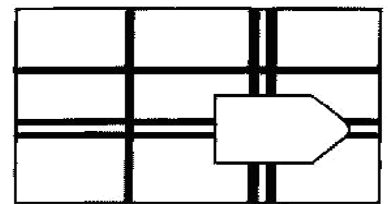
A5

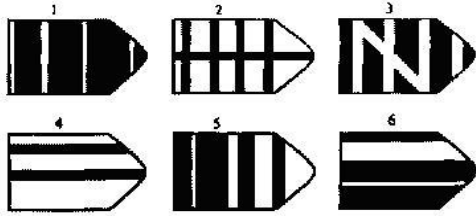
A6

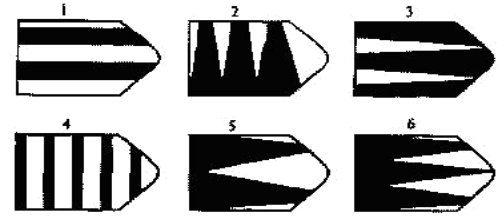
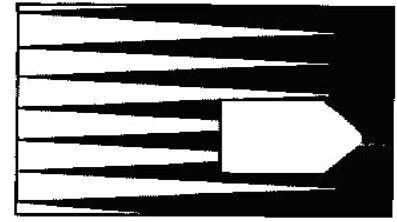
A7

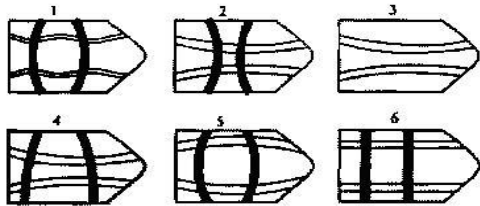
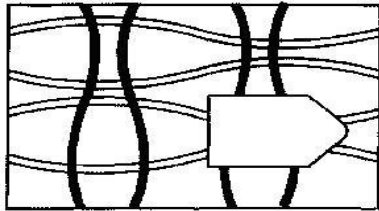
A8

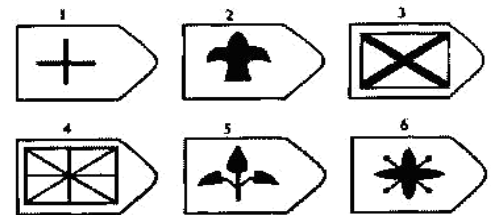
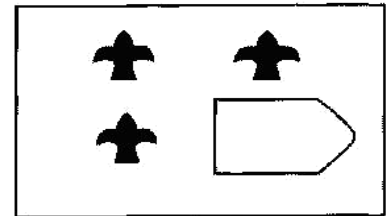
A9

A10

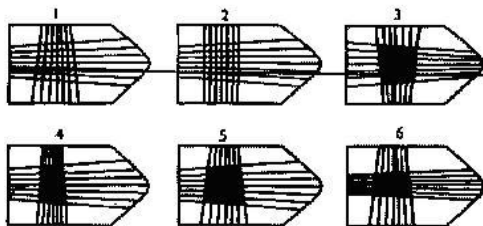
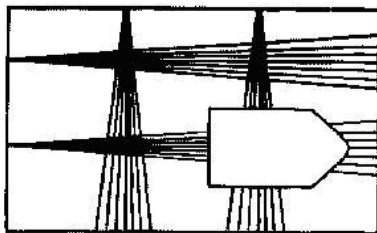

A11

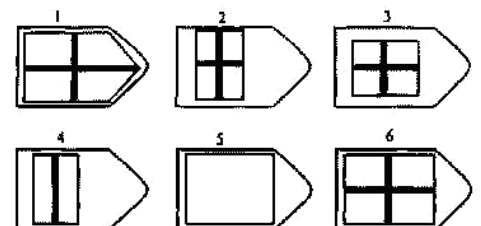
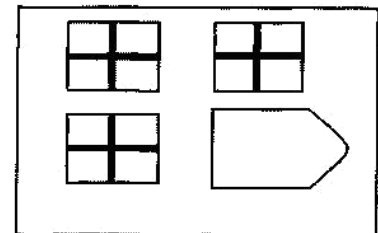

A12

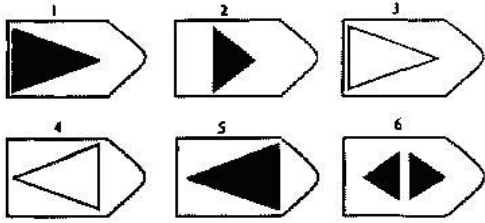
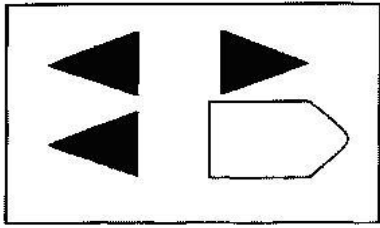
Серія В

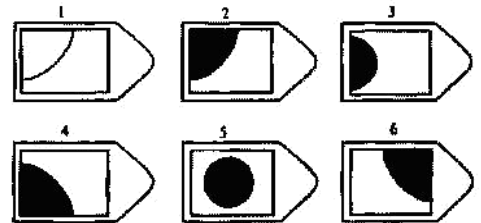
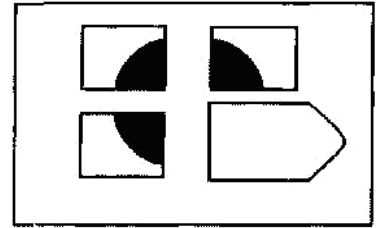
B1

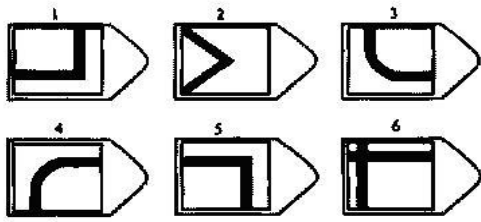
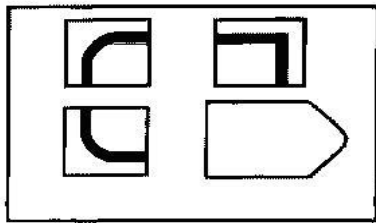
B2

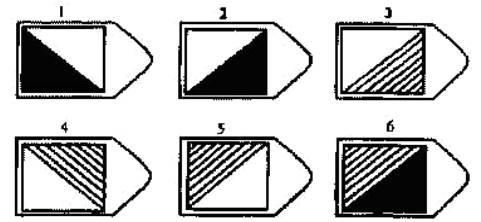
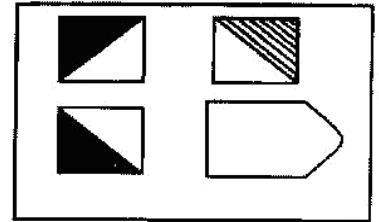
B3

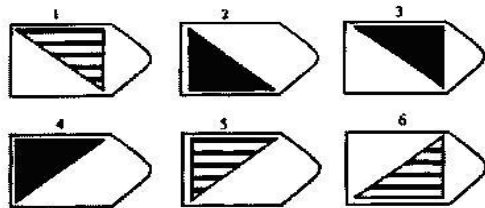
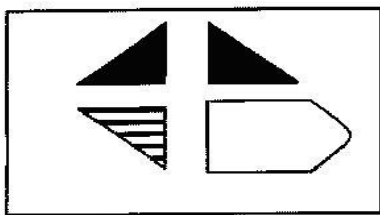
B4

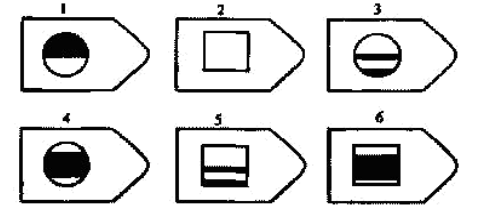
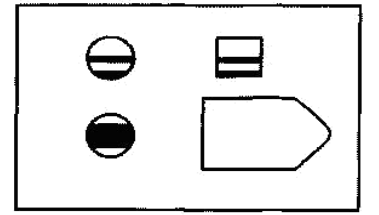
B5

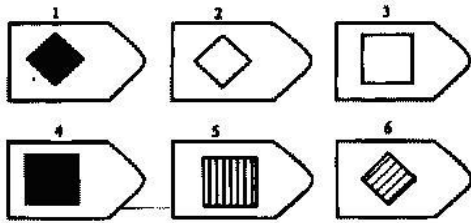
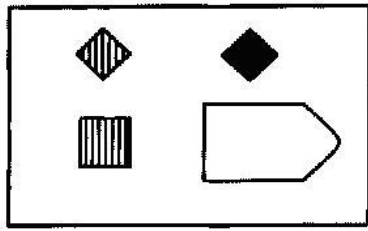
B6

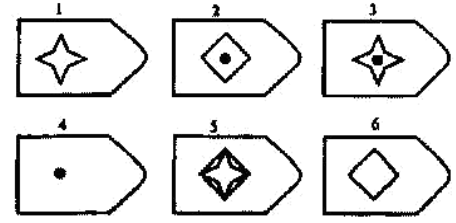
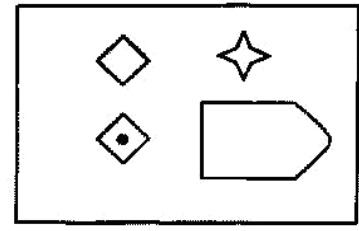
B7

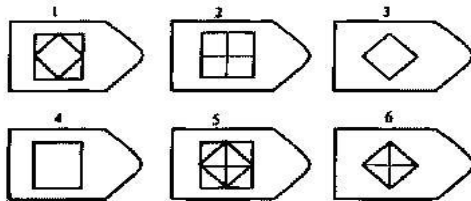
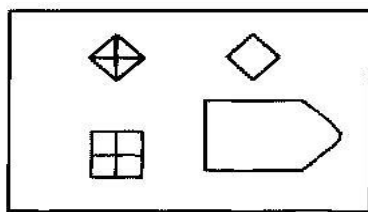
B8

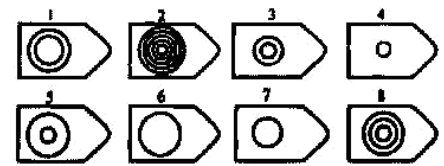
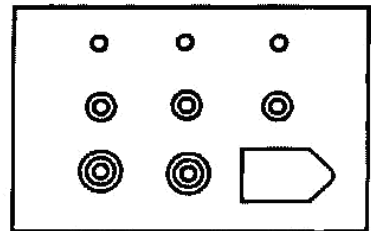
B9

B10

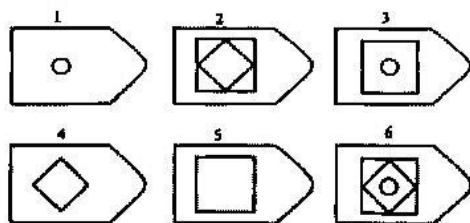
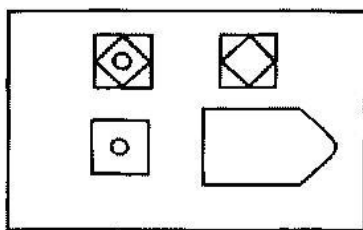

B11

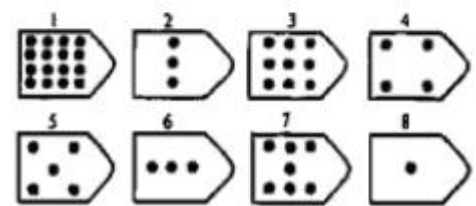
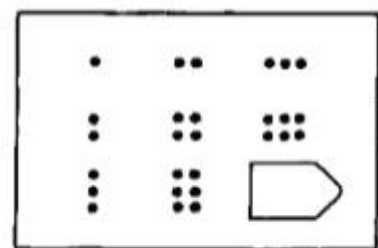

B12

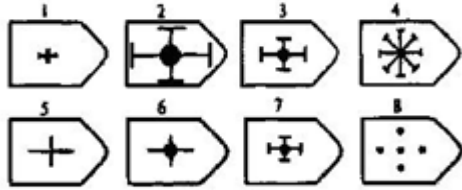
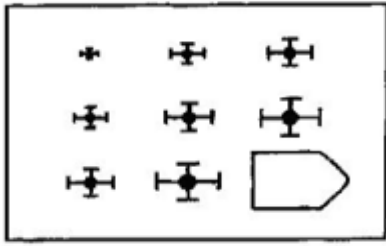
Серія С

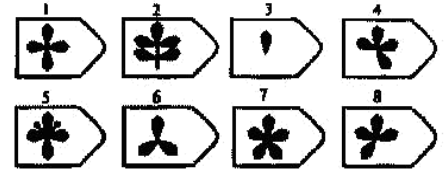
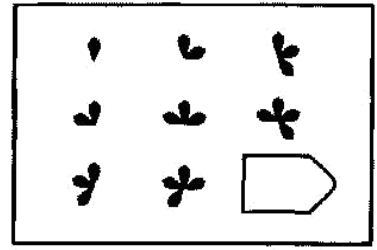
C1

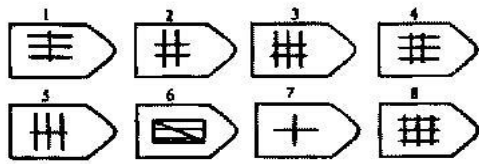
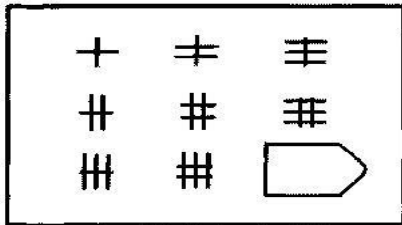
C2

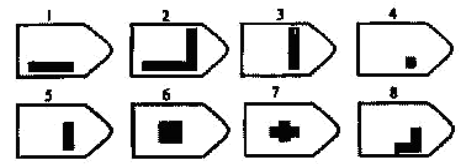
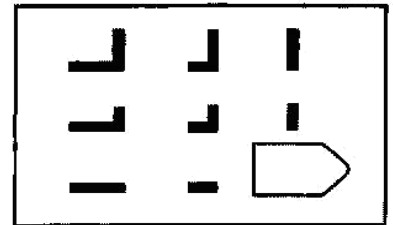
C3

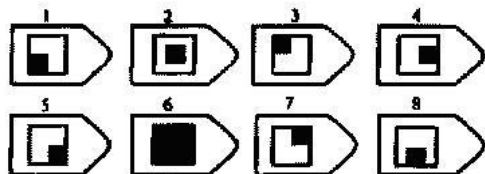
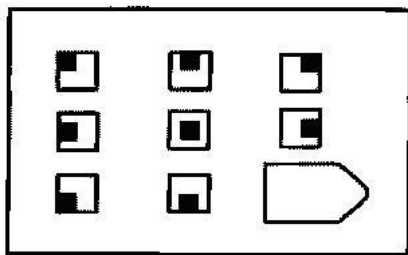
C4

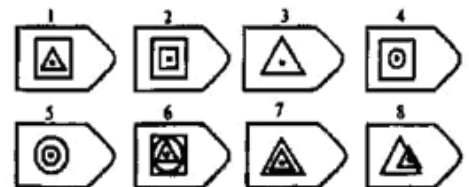
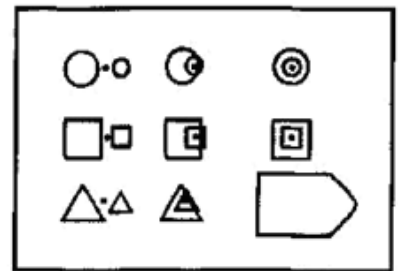
C5

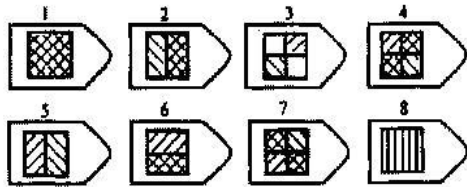
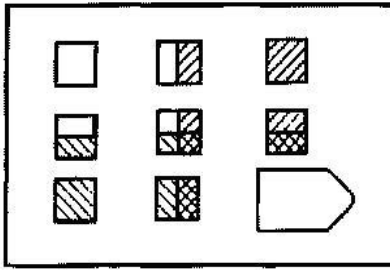
C6

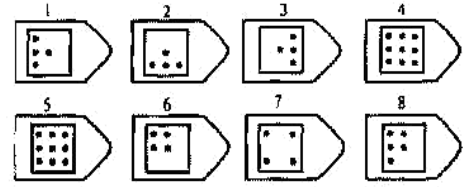
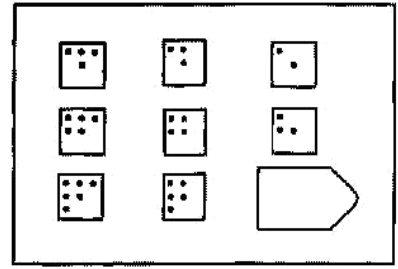
C7

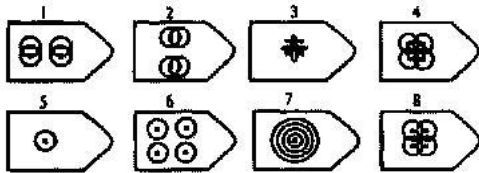
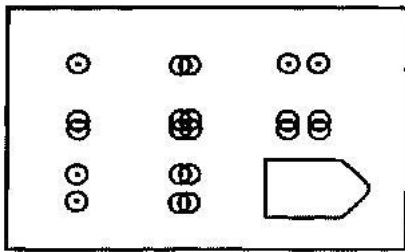
C8

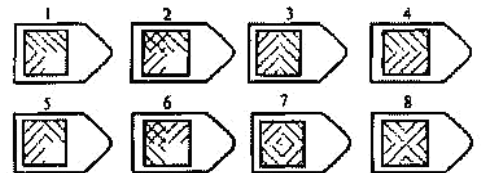
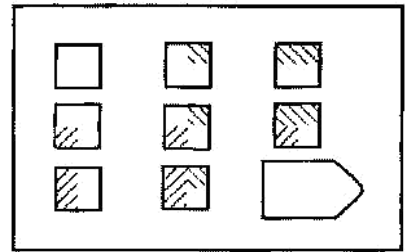
C9

C10

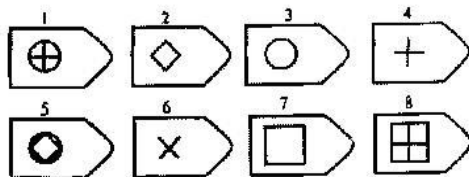
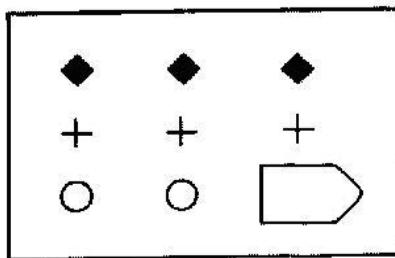

C11

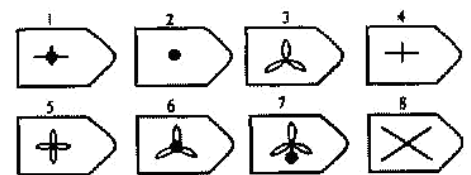
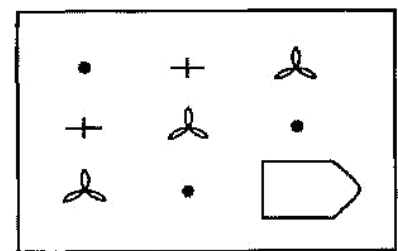

C12

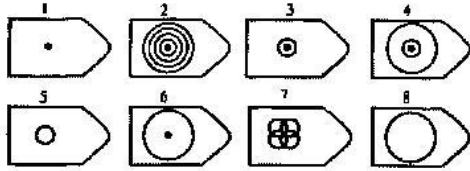
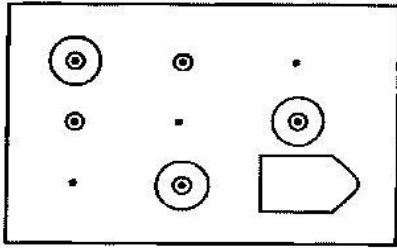
Серія D

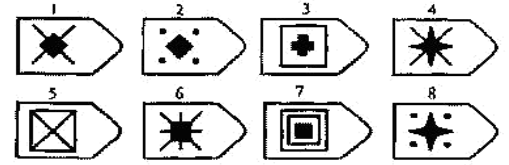
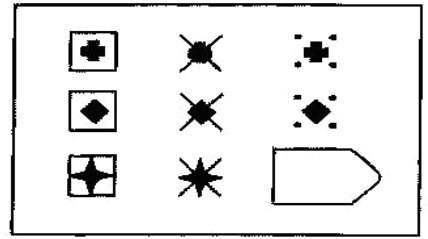
D1

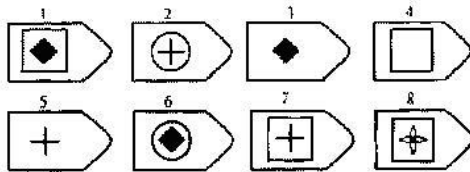
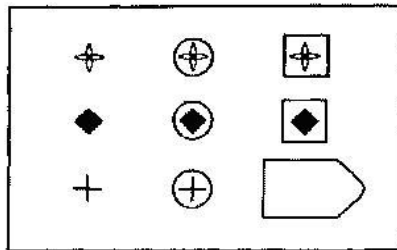
D2

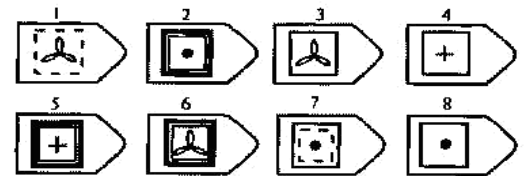
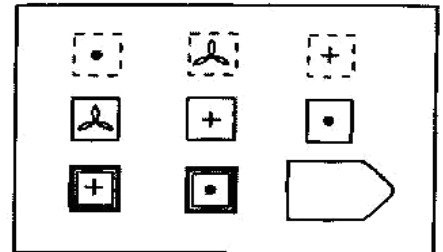
D3

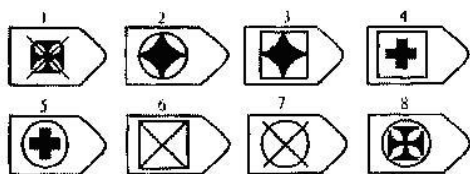
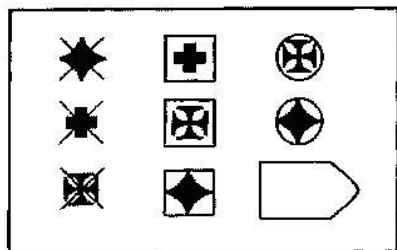
D4

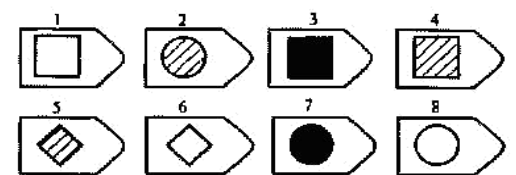
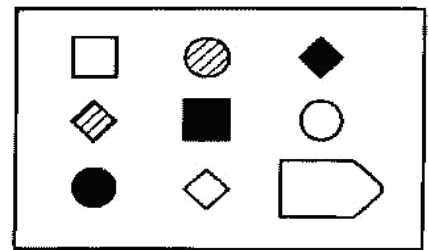
D5

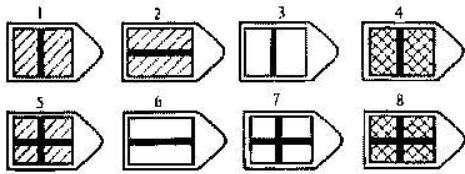
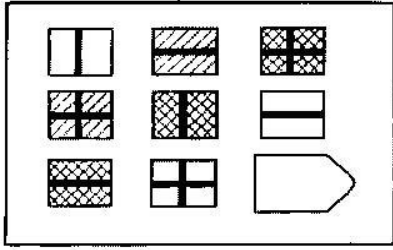
D6

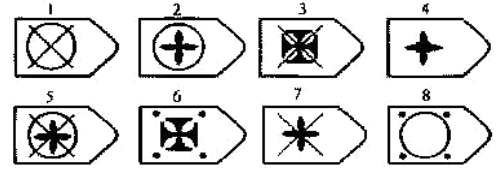
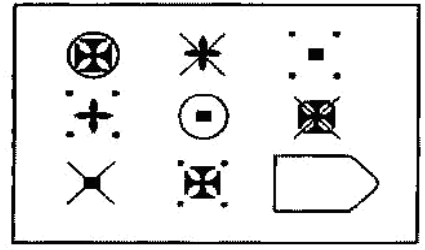
D7

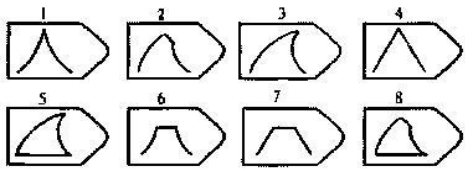
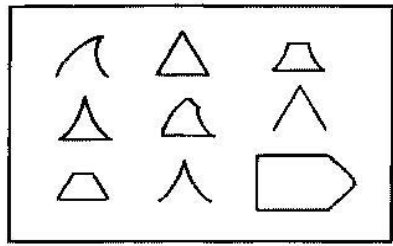
D8

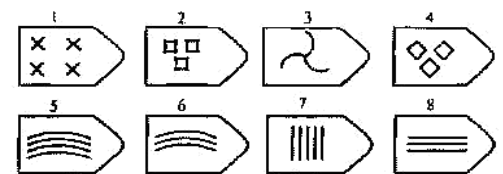
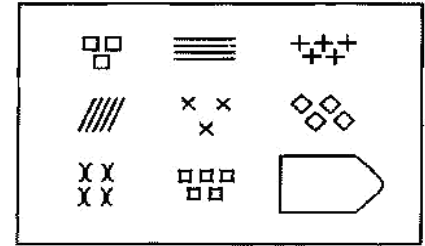
D9

D10

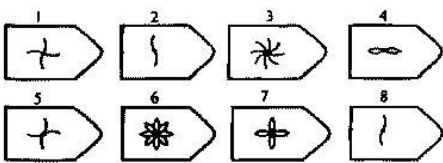
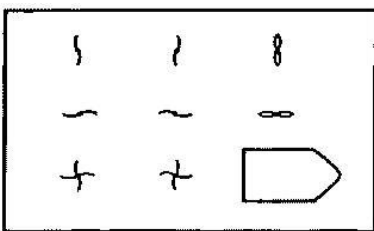

D11

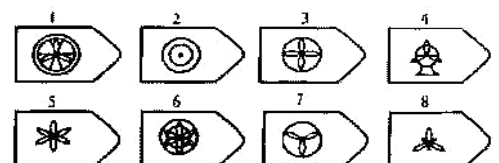
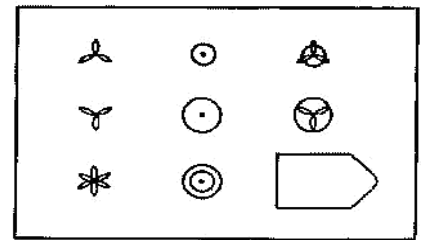

D12

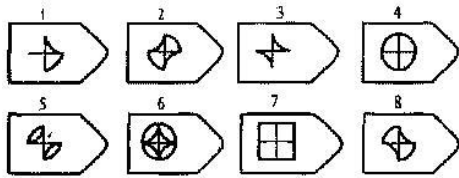
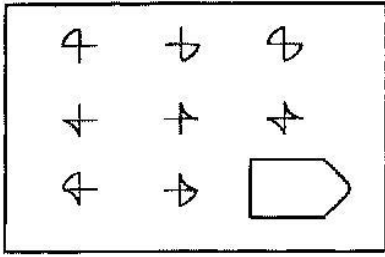
Серія Е

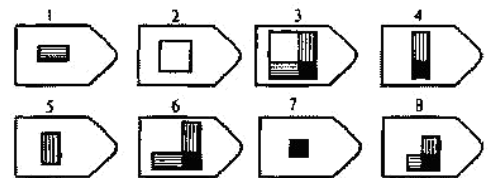
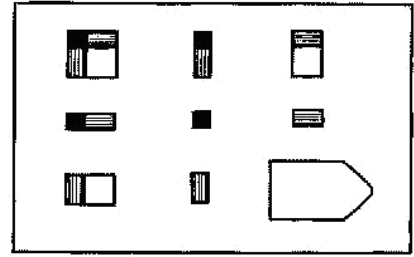
E1

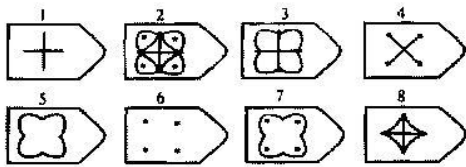
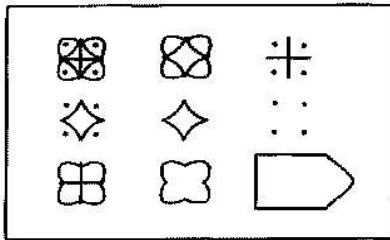
E2

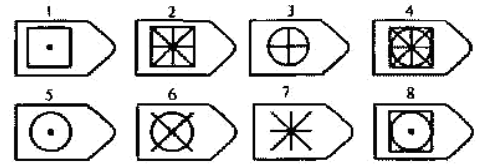
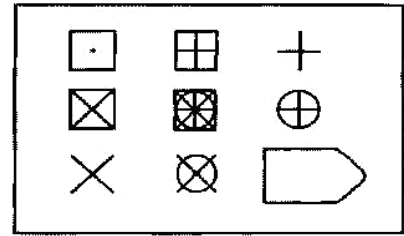
E3

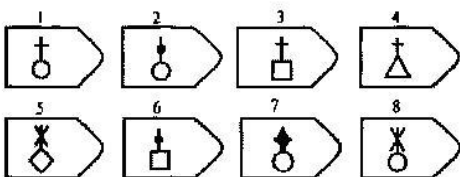
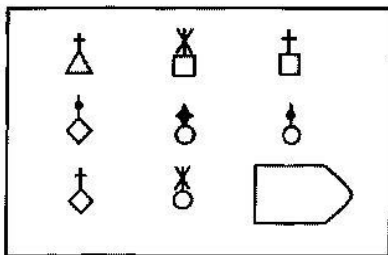
E4

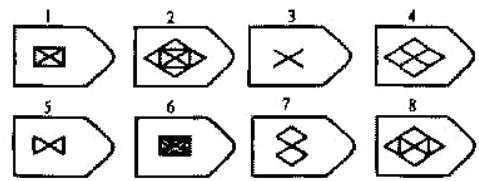
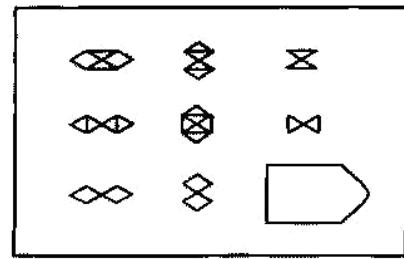
E5

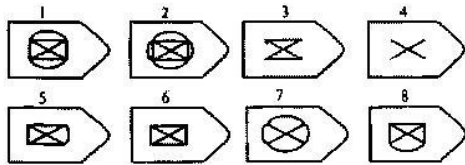
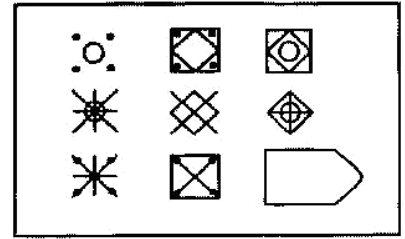
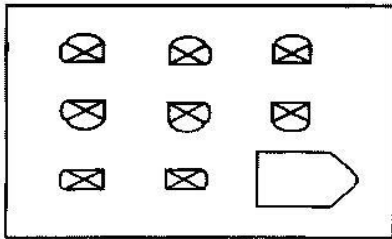
E6

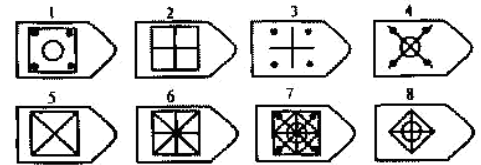
E7

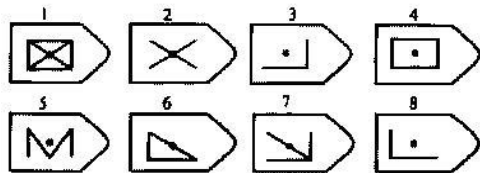
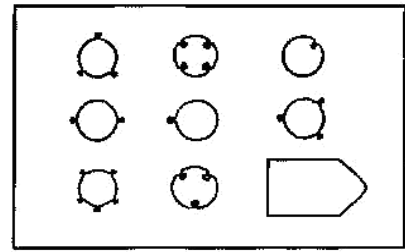
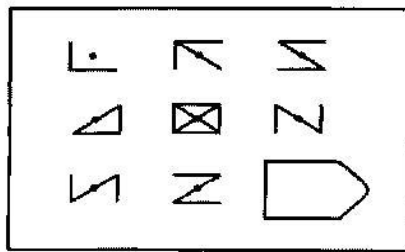
E8

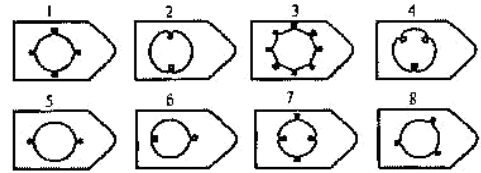
E9

E10

E11

E12

Результати випробовуваного порівнюються з “ключем” правильних відповідей (табл. 1).

Таблиця 1

“Ключ”

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Серія А	4	5	1	2	6	3	6	2	1	3	4	2
Серія В	5	6	1	2	1	3	5	6	4	3	4	8
Серія С	5	3	2	7	8	4	5	1	7	1	6	2
Серія D	3	4	3	8	7	6	5	4	1	2	5	6
Серія E	7	6	8	2	1	5	1	3	6	2	4	5

Обробка та інтерпретація результатів

Точність виконання завдання визначається шляхом співставлення фактичного виконання завдання респондентом з “ключем” до методики [1].

Відповідно до суми отриманих балів ступінь розвитку інтелекту досліджуваного можна визначити двома способами.

1. На підставі відсоткової шкали, коли отриманий сумарний показник переводиться у відсотки, виходячи з того, що 60 правильних відповідей складають 100%.

За існуючою шкалою розрізняють п'ять рівнів інтелектуального розвитку респондента:

I рівень – більше 95% (57 правильних відповідей) – високий інтелект;

II рівень – 75-94% (45-56 правильних відповідей) – інтелект вищий за середній;

III рівень – 25-74% (15-44 правильних відповіді) – інтелект середній;

IV рівень – 5-24% (3-14 правильних відповідей) – інтелект нижчий за середній;

V рівень – менше 5% (менше 3 правильних відповідей) – інтелектуальний дефект [1].

2. Шляхом переведення отриманих балів в показник IQ з урахуванням віку випробуваного (табл. 2) [10].

Таблиця 2

Переведення “сирих” балів у показники IQ (вік 16–30 років)

Переведення “сирих” балів у показники IQ (вік 16–30 років)						
Сума “сирих” балів	IQ-показник	Рівні інтелектуального розвитку	Сума “сирих” балів	IQ-показник	Рівні інтелектуального розвитку	
10	55	Інтелектуальний дефект: розумова відсталість на рівні дебільності	36	90	Нижче середнього	
11	57		37	91		
12	58		38	92		
13	59		39	93		
14	61		40	95		
15	62		41	96		
16	65		42	98		
17	65		43	99		
18	66	Невеликий ступінь розумового відставання	44	100	Нормальний, середній	
19	67		45	102		Вище середнього
20	69		46	104		
21	70		47	106		
22	71		48	108		
23	72		49	110	Значно вище середнього	
24	74		50	112		

25	75		51	114	Високий, дуже високий
26	75		52	116	
27	76		53	118	
28	79		54	120	
29	80		55	122	
30	82		56	124	
31	83		57	126	
32	84		58	128	
33	86		59	130	
34	87		60	132	
35	88				

Якщо вік обстежуваного вище 30 років, то після визначення показника IQ за допомогою таблиці 2, вноситься так звана поправка на вік (табл. 3) [10].

Таблиця 3

Внесення поправок до значень IQ-показників (вік 35–60 років)

Внесення поправок до значень IQ-показників (вік 35–60 років)							
Вік	16-30	35	40	45	50	55	60
К	1,0	0,97	0,93	0,88	0,82	0,76	0,70

Визначений IQ-показник ділиться на поправочний коефіцієнт *K*. Останній дозволяє враховувати поступове зниження з віком інтелектуальних здібностей людини. Характеристику інтелектуальних здібностей за відповідним IQ-показником дивимося в табл. 4 [10].

Таблиця 4

Шкала рівнів розумового розвитку

Шкала рівнів розумового розвитку	
IQ-показник	Характеристики розумових здібностей
Більше 140	Виключно високий, видатний інтелект
Більше 121	Дуже високий інтелект
110–120	Високий інтелект
100–110	Нормальний, середній інтелект
90–99	Інтелект нижче середнього
80–89	Слабкий, значно нижче середнього інтелект
70–79	Невеликий ступінь недоумства
50–69	Дебільне недоумство
20–49	Імбецильність, середній ступінь недоумства
0–19	Ідіотія, найбільший ступінь недоумства

Методика “S-тест”

Методика використовується для оцінки здатності до оперування просторовими образами і темпу розумових операцій.

Сутність її полягає в наступному: треба визначити, частиною якої із чотирьох запропонованих повних фігур є кожний з 150 запропонованих фрагментів.

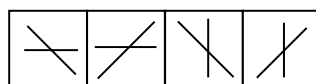
Пояснення до методики: “Розглянемо стандартний приклад виконання завдань методики “S-тест”. Перед Вами зразки чотирьох геометричних фігур, пронумерованих цифрами 1, 2, 3, 4. Необхідно визначити, частиною якої із цих фігур є кожний фрагмент у рядах розташованих нижче зображень і закреслити під фрагментом цифру, що позначає номер зразка. Перший фрагмент відповідає першій фігурі, тому в себе в реєстраційному бланку під першим фрагментом закресліть цифру 1. Другий фрагмент відповідає четвертій фігурі – позначте під ним цифру 4.

Тепер Вам дається одна хвилина на тренування, продовжуйте, не поспішаючи, виконувати завдання. Ця частина роботи не зараховується”.

Через хвилину подається команда: “Олівці (ручки) покласти! Приготуватися до виконання завдання! Перевернути реєстраційні бланки і приступити до роботи!”.

Через **п’ять хвилин** подається команда: “Закінчити роботу! Покласти реєстраційний бланк на правий край столу” [6].

Тренувальний бланк методики S-тест

1 2 3 4

1																																																																						
	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
2																																																																						
	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
3																																																																						
	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4	<table border="1" style="font-size: 8px;"><tr><td>1</td><td>2</td></tr><tr><td>3</td><td>4</td></tr></table>	1	2	3	4
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					
1	2																																																																					
3	4																																																																					

Підрахунок результатів здійснюється за допомогою “ключа” (табл.5).

Таблиця 5

“Ключ”

№ рядку	Відповіді за стовбцями														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	1	4	3	4	2	1	4	1	3	4	1	2	3	1	2
2	4	1	3	2	1	2	3	1	3	4	2	3	1	3	4
3	3	2	1	4	2	3	4	2	4	3	1	3	4	2	2
4	1	3	4	4	3	4	1	2	3	1	4	1	3	2	1
5	2	3	1	3	2	4	4	1	3	4	2	1	2	1	4
6	2	3	2	4	1	4	2	1	4	4	1	2	3	3	1
7	3	2	4	4	2	3	4	3	4	1	2	1	3	2	1
8	3	2	4	1	2	3	1	3	4	2	4	2	3	4	1
9	1	2	3	1	3	4	2	4	2	4	3	1	4	3	1
10	2	1	4	1	2	2	3	4	3	1	4	3	4	3	1

Обробка та інтерпретація результатів

Здійснюється шляхом підрахунку за допомогою “ключів” кількості правильно виконаних завдань у методиці. Максимальна кількість правильно виконаних завдань дорівнює 150. Час рішення завдань обмежено п’ятьма хвилинами і учасникам не повідомляється. За допомогою таблиці 6 первинні показники переводяться в стени [6].

Таблиця 6

Переведення первинних значень показників у стени

S- тест	Стать	Стени									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	чол.	0-5	6-15	16-23	24-35	36-48	49-62	63-84	85-105	106-132	133-150
	жін.	0-4	5-8	9-23	24-36	37-55	56-70	71-86	87-101	102-120	121-150

Якщо результат дослідження за даною методикою становить 3 або менше 3-х стелів, виноситься висновок про четверту категорію професійної придатності (“низький рівень”, не відповідає вимогам військових посад) [8].

Методика дослідження особливостей мислення (МДОМ-2)

Методика дозволяє досліджувати здатність до абстрагування і оперування вербальними поняттями. Містить 20 завдань. Час виконання – 6 хвилин. Відповіді фіксуються в реєстраційному бланку.

Оцінка здійснюється за допомогою “ключа” за кількістю правильних відповідей. Максимальна кількість правильно виконаних завдань дорівнює 20.

За потреби для пояснень використовується демонстраційний плакат.

Пояснення до методики:

“Приклад 01: а) стілець, б) стіл, в) голуб, г) диван, д) шафа.

Приклад 02: а) іти, б) мчатися, в) повзти, г) бігти, д) лежати.

В обох прикладах Вам дається п’ять слів. Чотири з них за значенням можна об’єднати в одну групу. Ви повинні вказати п’яте слово, що не входить у цю групу, тобто не стосується того змісту, що є загальним для інших чотирьох слів.

У прикладі 01 слова: “стілець”, “стіл”, “диван” і “шафа”, позначають предмети меблів, слово “голуб” цього не позначає. Таким чином, у рядку 01 реєстраційного бланку потрібно поставити позначку в графі “в”.

У прикладі 02 слова: “іти”, “мчатися”, “повзти”, “бігти”, позначають різні види пересування, слово “лежати” позначає перебування на місці. Таким чином, у рядку 02 реєстраційного бланку потрібно поставити позначку у графі “д” [6].

Реєстраційний бланк

П.І.Б. _____

Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “В кожному завданні Вам необхідно вказати слово, що не об’єднується з іншими чотирма, зробивши позначку у відповідній клітинці реєстраційного бланка.

Працюйте спокійно і уважно, виконуйте завдання у тому порядку, в якому вони розташовані. Якщо для чергового завдання Ви не можете знайти

відповідь, не затримуйтеся на ньому занадто довго, переходьте до наступного. Якщо є питання – підніміть руку. Приступаємо до виконання завдань методики” [6].

Варіанти відпові	Номери завдань																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
а																				
б																				
в																				
г																				
д																				

Завдання методики

1. а) писати, б) рубати, в) шити, г) читати, д) кувати.
2. а) вузький, б) кутастий, в) короткий, г) високий, д) широкий.
3. а) велосипед, б) мотоцикл, в) поїзд, г) трамвай, д) автобус.
4. а) захід, б) курс, в) напрямок, г) подорож, д) північ.
5. а) бачити, б) говорити, в) сприймати дотиком, г) нюхати, д) чути.
6. а) прилягти, б) піднятися, в) присісти, г) притулитися, д) підвестися.
7. а) коло, б) еліпс, в) стріла, г) дуга, д) крива.
8. а) добрий, б) вірний, в) чуйний, г) боягузливий, д) чесний.
9. а) розділяти, б) звільняти, в) зв'язувати, г) різати, д) відрізняти.
10. а) границя, б) міст, в) суспільство, г) відстань, д) шлюб.
11. а) завіса, б) щит, в) невід, г) фільтр, д) стіна.
12. а) матрос, б) тесляр, в) шофер, г) велосипед, д) перукар
13. а) кларнет, б) контрабас, в) гітара, г) скрипка, д) арфа.
14. а) відбиття, б) відлуння, в) діяльність, г) відзвук, д) наслідування.
15. а) навчання, б) планування, в) тренування, г) звіт, д) рекламування.
16. а) заздрість, б) скнарість, в) обжерливість, г) жадібність, д) скаредність.
17. а) розум, б) висновок, в) рішення, г) починання, д) договір.
18. а) тонкий, б) худий, в) вузький, г) огрядний, д) короткий.
19. а) горлечко, б) пробка, в) ніжка, г) спинка, д) ручка.
20. а) мрячний, б) морозний, в) вітряний, г) похмурий, д) дощовий.

Час виконання – 6 хвилин.

Підрахунок результатів здійснюється за допомогою “ключа” (табл.7) [6].

“Ключ”

Варіанти відповіді	Номери завдань																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
а			*									*				*				
б		*			*														*	
в							*		*	*			*		*					
г	*			*		*		*				*		*			*		*	*
д											*									

Обробка та інтерпретація результатів

Здійснюється шляхом підрахунку за допомогою “ключа” кількості правильно виконаних завдань у методиці. Максимальна кількість правильно виконаних завдань становить 20. За допомогою таблиці 8 первинні показники переводяться в стени.

Таблиця 8

Переведення первинних значень показників у стени

МДОМ- 2	Стать	Стени									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	чол.	0-3	4-5	6	7-8	9-10	11	12-13	14-15	16	17-20
	жін.	0-3	4-5	6-8	9-10	11-12	13	14	15-16	17	18-20

Якщо результат дослідження за даною методикою становить 3 або менше 3-х стенив, виноситься висновок про четверту категорію професійної придатності (“низький рівень”, не відповідає вимогам військових посад) [8].

**Багаторівневий особистісний опитувальник
(БОО) “Адаптивність-200”**

Опитувальник призначений для вивчення адаптаційних можливостей кандидатів на основі оцінювання деяких соціально-психологічних і психологічних характеристик особистості, що відображають інтегральні особливості психічного і соціального розвитку.

Реєстраційний бланк

П.І.Б. _____

Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “Опитувальник складається з тверджень, що стосуються Вашого самопочуття, поведінки, характеру, інтересів і відносин у родині. Ваше завдання полягає в тому, щоб визначити своє відношення до кожного твердження, тобто погодитися або не погодитися з ним. Якщо Ви погоджуєтеся з твердженням, то дайте відповідь “так” (знак “+” у відповідній клітинці реєстраційного бланка). Якщо Ви не згодні – відповідь “ні” (знак “-” у відповідній клітинці).

Правильних або неправильних відповідей тут бути не може, тому довго не замислюйтеся над питанням – давайте відповідь, виходячи з того, що більше відповідає Вашому характеру або уявленню про самого себе”.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
101	102	103	104	105	106	107	108	109	110
111	112	113	114	115	116	117	118	119	120
121	122	123	124	125	126	127	128	129	130
131	132	133	134	135	136	137	138	139	140
141	142	143	144	145	146	147	148	149	150
151	152	153	154	155	156	157	158	159	160
161	162	163	164	165	166	167	168	169	170
171	172	173	174	175	176	177	178	179	180
181	182	183	184	185	186	187	188	189	190
191	192	193	194	195	196	197	198	199	200

Текст опитувальника

1. Буває, що я серджуся.
2. Зазвичай вранці я прокидаюся свіжим і відпочилим.
3. Зараз я приблизно так само працездатний, як і завжди.

4. Доля безумовно несправедлива до мене.
5. Запори у мене бувають дуже рідко.
6. Часом мені дуже хотілося покинути свій дім.
7. Часом у мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратись.
8. Мені здається, що мене ніхто не розуміє.
9. Вважаю, що якщо хтось заподіяв мені зло, я повинен йому відповісти тим же.
10. Іноді мені в голову приходять такі нехороші думки, що краще про них нікому не розказувати.
11. Мені важко зосередитися на якому-небудь завданні або роботі.
12. У мене бувають дуже дивні і незвичайні переживання.
13. У мене не було неприємностей через мою поведінку.
14. В дитинстві я скоював дрібні крадіжки.
15. Буває, у мене з'являється бажання ламати або крушити все навколо.
16. Бувало, що я цілими днями або навіть тижнями нічого не міг робити, тому що ніяк не міг примусити себе взятися до роботи.
17. Сон у мене переривчастий і неспокійний.
18. Моя сім'я відноситься з несхваленням до тієї роботи, яку я обрав.
19. Бували випадки, що я не виконував своїх обіцянок.
20. Голова у мене болить часто.
21. Раз на тиждень або частіше я без жодної видимої причини раптово відчуваю жар у всьому тілі.
22. Було б добре, якби майже всі закони відмінили.
23. Стан мого здоров'я майже такий же, як у більшості моїх знайомих (не гірше).
24. Зустрічаючи на вулиці своїх знайомих або шкільних друзів, з якими я давно не бачився, я вважаю за краще проходити осторонь від них, якщо вони зі мною не заговорюють першими.
25. Більшості людей, які мене знають, я подобаюся.
26. Я людина товариська.
27. Іноді я так наполягаю на своєму, що люди втрачають терпіння.
28. Значну частину часу настрій у мене пригнічений.
29. Тепер мені важко сподіватися на те, що я чого-небудь досягну у житті.
30. У мене мало впевненості в собі.
31. Іноді я кажу неправду.

32. Зазвичай я вважаю, що життя – гарна річ.
33. Я вважаю, що більшість людей здатна збрехати, щоб просунутись по службі.
34. Я охоче беру участь у зібраннях, зборах і інших суспільних заходах.
35. Я сварюся з членами моєї сім'ї дуже рідко.
36. Іноді у мене виникає сильне бажання порушити правила пристойності або кому-небудь нашкодити.
37. Найважча боротьба для мене – це боротьба з самим собою.
38. М'язові судоми або сіпання у мене бувають украй рідко (або майже не бувають).
39. Я досить байдужий до того, що зі мною буде.
40. Іноді, коли я не добре себе відчуваю я буваю дратівливим.
41. Значну частину часу у мене таке відчуття, що я зробив щось не те або навіть щось погане.
42. Деякі люди до того полюбляють командувати, що мені так і кортить робити все наперекір, навіть якщо я знаю, що вони мають рацію.
43. Я часто вважаю себе зобов'язаним відстоювати те, що вважаю справедливим.
44. Моя мова зараз така ж як завжди (не швидше і не повільніше, немає ні хрипоти, ні виразності).
45. Я вважаю, що моє сімейне життя таке ж добре, як у більшості моїх знайомих.
46. Мене вкрай зачіпає, коли мене критикують або сварять.
47. Іноді у мене буває таке відчуття, що я просто повинен нанести ушкодження собі або кому-небудь іншому.
48. Моя поведінка значною мірою визначається звичаями тих, хто мене оточує.
49. В дитинстві у мене була така компанія, де всі прагнули стояти один за одного.
50. Іноді мені так і кортить з ким-небудь затіяти бійку.
51. Бувало, що я казав про речі, в яких не розбираюся.
52. Зазвичай я засинаю спокійно і мене не турбують ніякі думки.
53. Останні декілька років я відчуваю себе добре.
54. У мене ніколи не було ні припадків, ні судом.
55. Зараз моя вага постійна (я не худну і не повнішаю).
56. Я вважаю, що часто мене карали несправедливо.

57. Я легко можу розплакатись.
58. Я мало стомлююся.
59. Я був би досить спокійний, якби у кого-небудь з моєї сім'ї були неприємності через порушення закону.
60. З моїм розумом твориться щось недобре.
61. Щоб приховати свою сором'язливість мені доводиться докладати великі зусилля.
62. Напади запаморочення у мене бувають дуже рідко (або майже не бувають).
63. Мене турбують сексуальні (статеві) питання.
64. Мені важко підтримувати розмову з людьми, з якими я тільки що познайомився.
65. Коли я намагаюся щось зробити, то часто помічаю, що у мене тремтять руки.
66. Руки у мене такі ж спритні і моторні, як і раніше.
67. Велику частину часу я відчуваю загальну слабкість.
68. Іноді, коли я збентежений я сильно вкриваюся потом і мене це дратує.
69. Буває, що я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.
70. Думаю, що я людина приречена.
71. Бували випадки, що мені було важко утриматися від того, щоб що-небудь не поцупити в кого-небудь або де-небудь, наприклад у магазині
72. Я зловживав спиртними напоями.
73. Я часто про що-небудь турбуюся.
74. Мені б хотілося бути членом декількох гуртків або товариств.
75. Я рідко задихаюся, і у мене не буває сильного серцебиття.
76. Все своє життя я суворо дотримуюсь принципів, заснованих на почутті обов'язку.
77. Траплялося, що я перешкоджав або поступав наперекір людям просто із принципу, а не тому, що справа була дійсно важливою.
78. Якщо мені не загрожує штраф і машин поблизу немає, я можу перейти вулицю там, де бажаю, а не там де потрібно.
79. Я завжди був незалежним і вільним від контролю з боку сім'ї.
80. У мене бували періоди такої сильної стурбованості, що я навіть не міг всидіти на місці.
81. Часто мої вчинки тлумачилися не вірно.
82. Мої батьки і (або) інші члени моєї сім'ї прискіпуються до мене більше,

ніж потрібно.

83. Хтось керує моїми думками.
84. Люди байдужі до того, що з тобою може трапитися.
85. Мені подобається бути в компанії, де всі жартують один над одним.
86. В школі я засвоював матеріал повільніше, аніж інші.
87. Я цілком впевнений у собі.
88. Нікому не довіряти – найбезпечніше.
89. Раз на тиждень або частіше я буваю дуже збудженим і схвильованим.
90. Коли я знаходжуся в компанії, мені важко знайти відповідну тему для розмови.
91. Мені легко примусити інших людей боятися мене, і іноді я це роблю ради забави.
92. У грі я вважаю за краще вигравати.
93. Безглуздо засуджувати людину, яка обдурила того, хто сам дозволяє себе обдурювати.
94. Хтось намагається впливати на мої думки.
95. Я щодня випиваю багато води.
96. Щасливіше всього я буваю наодинці.
97. Я обурююся кожного разу, коли дізнаюся, що злочинець з якої-небудь причини залишився безкарним.
98. У моєму житті був один або декілька випадків, коли я відчував, що хтось за допомогою гіпнозу примушує мене скоювати ті або інші вчинки.
99. Я дуже рідко починаю розмову з людьми першим.
100. У мене ніколи не було зіткнень із законом.
101. Мені приємно мати серед своїх знайомих значних людей, це як би додає мені вагу у власних очах.
102. Іноді без жодної причини у мене раптом наступають періоди незвичайної веселості.
103. Життя для мене майже завжди пов'язано з напругою.
104. У школі мені було дуже важко виступати перед класом.
105. Люди проявляють по відношенні до мене стільки співчуття і симпатії, наскільки я заслуговую.
106. Я відмовляюся грати в деякі ігри, тому що це у мене погано виходить.
107. Мені здається, що я знаходжу друзів з такою ж легкістю, як і інші.
108. Мені неприємно, коли навколо мене є люди.

109. Як правило, мені не везе.
110. Мене легко збити з пантелику.
111. Деякі з членів моєї сім'ї скоювали вчинки, які мене лякали.
112. Іноді у мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратись.
113. Мені важко приступити до виконання нового завдання або розпочати нову справу.
114. Якби люди не були налаштовані проти мене, я досягнув би у житті набагато більшого.
115. Мені здається, що мене ніхто не розуміє
116. Серед моїх знайомих є люди, які мені не подобаються.
117. Я легко втрачаю терпіння з людьми.
118. Часто у новій обстановці я переживаю почуття тривоги.
119. Часто мені хочеться померти.
120. Іноді я такий збуджений, що мені важко заснути.
121. Часто я переходжу на іншу сторону вулиці, щоб уникнути зустрічі з тим, кого я побачив
122. Бувало, що я кидав почату справу, оскільки боявся, що я не справлюся з нею
123. Майже щодня трапляється що-небудь, що лякає мене
124. Навіть серед людей я зазвичай відчуваю себе самотнім.
125. Я переконаний, що існує лише одне єдине правильне розуміння значення життя.
126. В гостях я частіше сиджу де-небудь осторонь або розмовляю з ким-небудь одним, ніж беру участь у загальних розвагах.
127. Мені часто кажуть, що я запальний.
128. Буває, що я з ким-небудь пліткую.
129. Часто мені неприємно, коли я намагаюся застерегти кого-небудь від помилок, а мене розуміють невірно.
130. Я часто звертаюся до людей за порадою.
131. Часто, навіть тоді, коли усе для мене складається добре, я відчуваю що мені усе байдуже.
132. Мене досить важко вивести з себе.
133. Коли я намагаюся вказати людям на їх помилки або допомогти вони часто розуміють мене неправильно.
134. Зазвичай я спокійний, і мене нелегко вивести з душевної рівноваги.

135. Я заслуговую суворого покарання за свою провину.
136. Мені притаманно так сильно переживати свої розчарування, що я не можу примусити себе не думати про них.
137. Часом мені здається, що я ні на що не здатний.
138. Бувало, що під час обговорення деяких питань я, особливо не замислюючись, погоджувався з думкою інших.
139. Мене дуже турбують різні нещастя.
140. Мої переконання і погляди непохитні.
141. Я вважаю, що можна не порушуючи закон спробувати знайти в ньому лазівку.
142. Є люди, які мені настільки неприємні, що я в глибині душі радію, коли вони одержують прочухан за що-небудь.
143. У мене бували періоди, коли через хвилювання я втрачав сон.
144. Я відвідую різні суспільні заходи, тому що це дозволяє бути мені серед людей.
145. Можна пробачити людям порушення тих правил, які вони вважають нерозсудливими.
146. У мене є погані звички, які є настільки сильними, що боротися з ними просто марно.
147. Я охоче знайомлюся з новими людьми.
148. Буває, що непристойний жарт у мене викликає сміх.
149. Якщо справа йде у мене погано, то мені відразу хочеться все кинути.
150. Я вважаю за краще діяти відповідно до власних планів, а не слідувати вказівкам інших.
151. Мені подобається, коли оточуючі знають мою точку зору.
152. Якщо я поганої думки про людину або навіть зневажаю її, я мало прагну приховати це від неї.
153. Я людина нервова і легко збудлива.
154. Все у мене виходить погано, не так як треба.
155. Майбутнє здається мені безнадійним.
156. Люди досить легко можуть змінити мою думку, навіть якщо до цього вона здавалася мені остаточною.
157. Кілька разів на тиждень у мене буває таке відчуття, що повинно трапитися щось жахливе.
158. Значну частину часу я відчуваю себе втомленим.
159. Я люблю бути на вечірках і просто в компаніях.

160. Я прагну ухилитися від конфліктів і скрутних ситуацій.
161. Мене дуже дратує те, що я забуваю, куди кладу речі.
162. Пригодницькі розповіді мені подобаються більше, ніж розповіді про любов.
163. Якщо я захочу зробити щось, але оточуючі вважають, що цього робити не варто, я можу легко відмовитися від своїх намірів.
164. Безглуздо засуджувати людей, які прагнуть урвати від життя все, що можуть.
165. Мені байдуже, що про мене думають інші.
166. Я абсолютно не пристосований до військової служби і це мене дуже лякає.
167. Я переконаний, що чоловіки повинні служити у Збройних Силах тільки за власним бажанням.
168. Останнім часом у мене все частіше і частіше трапляються “промахи” і невдачі по службі.
169. Найбільші труднощі для мене під час служби – це необхідність підкорятися командирам і начальникам.
170. Тим правилам, які, на мій погляд, несправедливі, я завжди прагну протидіяти.
171. Мені хотілося б випробувати себе серйозною і небезпечною справою.
172. Мене довго не залишає відчуття образи, заподіяне товаришами.
173. Жити за військовим розпорядком для мене просто нестерпно.
174. Я сумніваюся, що зможу зі своїм здоров'ям витримати всі навантаження військової служби.
175. Я заздрю тим, хто зміг ухилитися від військової служби.
176. Я відчуваю все більше і більше розчарувань по відношенню до моєї військової спеціальності.
177. Я часто розгублююся у складних і небезпечних ситуаціях.
178. Мені хотілося б служити у ДШВ або частинах спеціального призначення.
179. Із службою у мене нічого не виходить (не “клеїться”). Часто думаю: “не моя це справа”.
180. Коли мною хтось командує, це викликає у мене відчуття протесту.
181. Мені завжди було важко пристосовуватися до нового колективу.
182. Під час подальшої служби я був би не проти послужити там, де небезпечно і де ведуться бойові дії.

183. Присяга на вірність Вітчизні у сучасних умовах втратила свою актуальність.
184. Мені завжди було нелегко пристосовуватися до нових умов життя.
185. У складних ситуаціях я не можу швидко приймати правильні рішення
186. Я впевнений, що в майбутньому не стану укладати або продовжувати контракт на продовження військової служби.
187. У мене бувають періоди похмурої дратівливості, під час яких я “зриваю злість” на оточуючих.
188. Я насилу витримую фізичні навантаження, пов’язані з моєю професійною діяльністю.
189. Я достатньо спокійно ставлюся до необхідності брати участь в тривалих і небезпечних відрядженнях.
190. Навряд чи я схочу присвятити все своє життя військовій професії (продовжити контракт, залишитися на службу за контрактом, вступити до військового навчального закладу).
191. “За компанію” з товаришами я можу прийняти неабияку кількість алкоголю (перевищити свою звичайну “норму”).
192. У компаніях, де я часто буваю, друзі іноді палять “травичку”. Я їх за це не засуджую.
193. Останнім часом, щоб не “зірватися”, я був вимушений приймати заспокійливі ліки.
194. Мої батьки (родичі) часто виказували побоювання у зв’язку з моїми випивками.
195. Немає нічого поганого, коли люди намагаються випробувати на собі незвичайні стани, приймаючи деякі речовини.
196. У стані агресії я здатний багато на що.
197. Я “крутий” і жорстокий з оточуючими.
198. Якщо хтось заподіяв мені зло, я вважаю зобов’язаним відплатити йому тим же (“око за око, зуб за зуб”).
199. Можна погодитися з тим, що я не дуже схильний виконувати багато наказів, вважаючи їх безрозсудними.
200. Я думаю, що будь-яке положення законів і військових статутів можна тлумачити двояко [2; 4].

Кількість правильних відповідей підраховується за допомогою “ключа” (табл. 9) [2; 4].

“Ключ”

Шкали	“ТАК”	“НІ”
Достовірність (Д)		1, 10, 19, 31, 51, 69, 78, 92, 101, 116, 128, 138, 148.
Поведінкова регуляція (ПР)	4, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 28, 29, 30, 36, 37, 39, 40, 41, 47, 57, 60, 63, 65, 67, 68, 70, 73, 80, 82, 83, 84, 86, 89, 94, 95, 96, 98, 102, 103, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 127, 129, 131, 135, 136, 137, 139, 143, 146, 149, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 162.	2, 3, 5, 23, 25, 32, 38, 44, 45, 52, 53, 54, 55, 58, 62, 66, 75, 87, 105, 132, 134, 140.
Комунікативний потенціал (КП)	9, 24, 27, 43, 46, 61, 64, 81, 88, 90, 99, 104, 106, 114, 121, 126, 133, 142, 151, 152.	26, 34, 35, 48, 49, 74, 85, 107, 130, 144, 147, 159.
Морально-етична нормативність (МН)	14, 22, 33, 42, 50, 56, 59, 71, 72, 77, 79, 91, 93, 141, 145, 150, 164, 165.	13, 76, 97, 100, 160, 163.
Військово- професійна спрямованість (ВПС)	166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 190.	171, 178, 182, 189.
Схильність до девіантних форм поведінки (ДАП)	6, 9, 14, 15, 22, 36, 39, 42, 47, 50, 56, 59, 71, 72, 91, 93 117, 127, 141, 145, 151, 152, 164, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200.	13, 100, 163.
Суїцидальний ризик (СР)	4, 8, 10, 28, 29, 39, 41, 47, 70, 84, 115, 119, 124, 136, 137, 149, 154, 155.	32, 105.

Шкала достовірності призначена для оцінки щирості відповідей військовослужбовців на питання БОО “Адаптивність-200” (і тим самим надійності отриманих даних).

Шкала поведінкової регуляції призначена для вивчення рівня нервово-психічної стійкості військовослужбовця і його толерантності до несприятливих дій професійної діяльності.

Шкала комунікативного потенціалу призначена для вивчення комунікативних можливостей військовослужбовця і вміння побудувати міжособистісні відносини у колективі.

Шкала моральної нормативності призначена для вивчення здатності військовослужбовця дотримувати моральні норми поведінки, уміння підкорятися груповим і корпоративним вимогам.

Шкала військово-професійної спрямованості призначена для вивчення рівня професійної мотивації і спрямованості обстежуваного на продовження професійної діяльності.

Шкала схильності до девіантних форм поведінки направлена на виявлення ознак аддиктивної і делінквентної поведінки.

Шкала суїцидального ризику призначена для виявлення осіб, схильних до здійснення суїцидальних дій [2; 4].

Обробка та інтерпретація результатів

При обробці результатів враховується кількість відповідей, що співпали з “ключем”. Кожний збіг відповіді з “ключем” оцінюється в один “сирий” бал.

Аналогічно за допомогою “ключа” здійснюється обробка даних за основними шкалами методики: ПР, КП і МН, а також за додатковими шкалами: ВПС, ДАП і СР.

Обробку отриманих даних необхідно починати зі *шкали достовірності* (Д).

При значеннях шкали ($D = 0-5$ балів) – висока достовірність результатів обстеження.

При значеннях шкали ($D = 6-9$ балів) – достатня достовірність результатів обстеження. Окремі ознаки соціальної бажаності.

При значеннях шкали ($D \geq 10$ балів) – результати обстеження *недостовірні*, їх слід вважати необ'єктивними внаслідок прагнення випробовуваного якомога більше відповідати соціально бажаному типу особистості. Формулювання висновку не уявляється можливим. Потрібне додаткове поглиблене обстеження.

Для отримання *інтегральної оцінки*, під якою розуміється **рівень стійкості до бойового стресу (РСБС)**, “сірі” бали за шкалами “поведінкова регуляція” (ПР), “комунікативний потенціал” (КП) і “моральна нормативність” (МН) підсумовуються і отримане значення за допомогою таблиці 10 переводяться у стени, і потім у рівень стійкості до бойового стресу (табл. 10).

Варто зазначити, що даний інтегральний показник в літературі часто позначається як “Особистісний адаптаційний потенціал” (ОАП).

$$\text{РІВЕНЬ СТІЙКОСТІ ДО БОЙОВОГО СТРЕСУ (РСБС)} = \text{ПР (“сірі” бали)} + \text{КП (“сірі” бали)} + \text{МН (“сірі” бали)}$$

Таблиця 10

Переведення значень “сірих” балів РСБС у стени
(визначення рівня стійкості до бойового стресу)

“Сирі” значення РСБС	Стени	Рівень стійкості до бойового стресу
≥ 87	1	4 – низька стійкість до бойового стресу
75-86	2	
63-74	3	3 – задовільна стійкість до бойового стресу
51-62	4	
40-50	5	2 – достатня стійкість до бойового стресу
31-39	6	
25-30	7	
21-24	8	1 – висока стійкість до бойового стресу
18-20	9	
≤17	10	

1-Й РІВЕНЬ СТІЙКОСТІ ДО БОЙОВОГО СТРЕСУ. Високий рівень розвитку адаптаційних можливостей особистості. Повністю відповідає вимогам, що пред’являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності.

2-Й РІВЕНЬ СТІЙКОСТІ ДО БОЙОВОГО СТРЕСУ. Достатній рівень розвитку адаптаційних можливостей особистості. В основному відповідає вимогам, що пред’являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності.

3-Й РІВЕНЬ СТІЙКОСТІ ДО БОЙОВОГО СТРЕСУ. Задовільний рівень

розвитку адаптаційних можливостей особистості. Мінімально відповідає вимогам, що пред'являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності.

4-Й РІВЕНЬ СТІЙКОСТІ ДО БОЙОВОГО СТРЕСУ. Недостатній рівень розвитку адаптаційних можливостей особистості. Не відповідає вимогам, що пред'являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності.

Значення “сірих” балів, отриманих за основними та додатковими шкалами, переводяться у стени (табл. 11) [2; 4].

Таблиця 11

Переведення у стени значень “сірих” балів, отриманих за основними та додатковими шкалами

Стени	Основні шкали БОО			Додаткові шкали БОО		
	ПР	КП	МН	ВПС	ДАП	СР
1	≥ 57	≥ 23	≥ 17	18 - 25	≥ 25	≥ 15
2	56-46	22-20	16	16-17	21-24	14-10
3	45-35	19-18	15-14	14-15	18-20	9-7
4	34-27	17-15	13-12	11-13	15-17	6-5
5	26-19	14-13	11-10	8-10	12-14	4
6	18-13	12-11	9-8	5-7	10-11	3
7	12-9	10-9	7	4	8-9	2
8	8-6	8-7	6-5	2-3	6-7	1
9	5	6	4	1	4-5	0
10	0-4	0-5	0-3	0	0-3	0

Інтерпретація значень основних шкал методики подано в таблицях 12,13,14.

Основні шкали

Таблиця 12

Шкала поведінкової регуляції (ПР)

Стени	Інтерпретація значень шкали ПР
10-8 стенив	<i>Високий рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції. Високий рівень працездатності, у тому числі і в умовах вираженого стресу. Висока толерантність до несприятливих психічних і фізичних навантажень.</i>

7 стенів	<i>Достатньо високий рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції.</i> Достатньо високий рівень працездатності, у тому числі і в ускладнених умовах діяльності. Достатньо висока толерантність до психічних і фізичних навантажень. Достатньо висока стійкість до дії стрес-чинників.
6 стенів	<i>Достатній рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції.</i> Достатній рівень працездатності, у тому числі і в ускладнених умовах діяльності. Достатня толерантність до психічних і фізичних навантажень. Достатня стійкість до дії стрес-чинників.
5 стенів	<i>В цілому достатній рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції.</i> Стійкий рівень працездатності у звичних умовах життєдіяльності. При тривалій дії явних психічних навантажень можливо тимчасове погіршення якості діяльності.
4 стени	<i>Деяко понижений рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції.</i> Нестабільний рівень працездатності, що особливо проявляється в ускладнених умовах діяльності. Адаптація до нових і незвичайних умов життєдіяльності ускладнена і може супроводжуватися тимчасовим погіршенням функціонального стану організму.
3 стени	<i>Окремі ознаки нервово-психічної нестійкості і порушення поведінкової регуляції.</i> Недостатня толерантність до психічних і фізичних навантажень. Адаптація до нових умов життєдіяльності, як правило, ускладнена і може супроводжуватися тривалим погіршенням функціонального стану організму і професійної працездатності. При надзвичайно високих психічних навантаженнях можливий зрив професійної діяльності.
2 стени	<i>Виражені ознаки нервово-психічної нестійкості і порушення поведінкової регуляції.</i> Низька толерантність до психічних і фізичних навантажень. Адаптація до нових умов життєдіяльності протікає хворобливо. Можливе тривале і виражене погіршення функціонального стану організму. Рівень професійної працездатності у даний період часу низький. При посиленні психічних навантажень достатньо вірогідний зрив професійної діяльності.

1 стен	<i>Вкрай високий рівень нервово-психічної нестійкості. Ознаки граничних нервово-психічних розладів. Вкрай низька толерантність до психічних і фізичних навантажень. Адаптація до нових умов життєдіяльності протікає дуже хворобливо з тривалим і вираженим погіршенням функціонального стану організму. Працездатність у даний період часу різко знижена. Посилення психічних навантажень приводить до зриву професійної діяльності.</i>
--------	---

Таблиця 13

Шкала комунікативного потенціалу (КП)

Стени	Інтерпретація значень шкали КП
10-8 стенів	<i>Високий рівень комунікативних здібностей. Швидко адаптується у новому колективі. Легко встановлює контакти з оточуючими. У міжособистісному спілкуванні неконфліктний. Завжди адекватно оцінює свою роль і правильно будує міжперсональні взаємостосунки у колективі.</i>
7 стенів	<i>Достатньо високий рівень комунікативних здібностей. Достатньо швидко адаптується у новому колективі. При встановленні міжособистісних контактів з оточуючими, як правило, не зазнає труднощів. У спілкуванні не конфліктний. У більшості випадків адекватно оцінює свою роль в колективі. На критику реагує адекватно. Достатня здатність до корекції поведінки.</i>
6 стенів	<i>Достатній рівень комунікативних здібностей. Достатньо швидко адаптується у новому колективі. При встановленні міжособистісних контактів з оточуючими, як правило, не зазнає труднощів. У спілкуванні не конфліктний. У більшості випадків адекватно оцінює свою роль в колективі. На критику реагує адекватно. Достатня здатність до корекції поведінки.</i>
5 стенів	<i>Рівень комунікативних здібностей середній. У цілому без особливих ускладнень адаптується до нового колективу. При встановленні міжособистісних контактів з оточуючими іноді може неправильно будувати стратегію своєї поведінки. Разом з тим, до критичних зауважень відноситься адекватно, здатний коригувати свою поведінку. У спілкуванні не конфліктний. Достатньо адекватно оцінює свою роль у колективі.</i>

4 стени	<i>Задовільний рівень комунікативних здібностей.</i> На початковому етапі адаптації до нового колективу можуть виникати ускладнення. Не завжди правильно будує міжперсональні взаємостосунки, зважаючи на деяку неадекватність самооцінки. На критичні зауваження на свою адресу в основному реагує адекватно, хоча і дещо хворобливо. В цілому здатний до корекції своєї поведінки.
3 стени	<i>Понижений рівень комунікативних здібностей.</i> Наявність окремих ознак акцентуації характеру. На початковому етапі адаптації до нового колективу виникають значні ускладнення. Міжперсональні взаємостосунки (як по горизонталі, так і по вертикалі) часто будує неправильно. Хворобливо реагує на критику. Недостатньо розвинута здатність до корекції своєї поведінки.
2 стени	<i>Рівень комунікативних здібностей низький.</i> Наявність ознак акцентуації характеру. Початковий етап адаптації до нового колективу розтягнутий у часі і, як правило, протікає вельми хворобливо. Часто виникають ускладнення в побудові міжособистісних контактів з оточуючими, зважаючи на наявність неадекватної самооцінки. Схильність до підвищеної конфліктності. Хворобливо реагує на критику. Фіксований на образах, що заподіяні йому оточуючими. Недостатньо розвинута здатність до корекції поведінки.
1 стени	<i>Вкрай низький рівень комунікативних здібностей.</i> Наявність виражених ознак акцентуації характеру. Адаптація до нового колективу протікає тривало і вкрай хворобливо. Постійно випробовує утруднення в побудові міжособистісних контактів з оточуючими. Високий рівень конфліктності. Колективом, як правило, відкидаємо. Схильний до ірраціональних вчинків. Вкрай низька здатність до корекції поведінки.

Шкала морально-етичної нормативності (МН)

Стени	Інтерпретація значень шкали МН
10-9 стенів	<i>Дуже високий рівень соціалізації.</i> Суворо орієнтований на загальноприйняті і соціально схвалювані норми поведінки. Суворо дотримується корпоративних вимог. У повсякденній діяльності групові інтереси ставить вище особистісних. Виражені альтруїстські якості.
8 стенів	<i>Високий рівень соціалізації.</i> Суворо орієнтований на загальноприйняті і соціально ухвалені норми поведінки. Схильний дотримуватися корпоративних вимог. У повсякденній діяльності групові інтереси ставить вище особистісних.
7 стенів	<i>Достатньо високий рівень соціалізації.</i> Орієнтований на дотримання загальноприйнятих і соціально ухвалених норм поведінки. Дотримується корпоративних вимог. У повсякденній життєдіяльності групові інтереси, як правило, переважають над особистісними інтересами.
6 стенів	<i>Достатній рівень соціалізації.</i> У цілому орієнтований на дотримання загальноприйнятих і соціально ухвалених норм поведінки. У цілому дотримується корпоративних вимог. В повсякденній життєдіяльності групові інтереси, як правило, переважають над особистісними інтересами.
5 стенів	<i>В цілому достатній рівень соціалізації.</i> Прагне дотримуватися загальноприйнятих і соціально ухвалених норм поведінки. У повсякденній життєдіяльності групові інтереси, як правило, переважають над особистісними інтересами.
4 стени	<i>Задовільний рівень соціалізації.</i> Не завжди орієнтований на дотримання загальноприйнятих і соціально ухвалених норм поведінки. У повсякденній життєдіяльності особистісні інтереси, як правило, переважають над груповими.
3 стени	<i>Недостатній рівень соціалізації.</i> В цілому не прагне дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки і соціально ухвалених вимог. В повсякденній життєдіяльності особистісні інтереси переважають над груповими.

2 стени	<i>Низький рівень соціалізації.</i> Не прагне дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки. В основному вважає за краще діяти згідно власних планів, не орієнтуючись на думку оточуючих. В повсякденній життєдіяльності переважають егоцентричні тенденції. Особистісні інтереси переважають над інтересами групи. Досягнення особистісних інтересів може здійснювати в обхід існуючих заборон і правил.
1 стени	<i>Вкрай низький рівень соціалізації</i> (значно відмінний від номінальних значень для даної вікової групи). Вважає за краще діяти згідно власних планів, не рахуючись з думкою оточуючих. Особистісні інтереси домінують над груповими. Для досягнення особистісних інтересів ігноруються загальноприйняті норми і правила поведінки.

Інтерпретація значень додаткових шкал методики подано в таблицях 15,16,17.

Додаткові шкали

Таблиця 15

Шкала військово-професійної спрямованості (ВПС)

Стени	Інтерпретація значень шкали ВПС
10-8 стенів	<i>Високий рівень військово-професійної спрямованості.</i> Виражене бажання продовжувати професійну діяльність, у тому числі і в особливих умовах.
7-6 стенів	<i>Достатній рівень військово-професійної спрямованості.</i> Стійка орієнтація на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах.
5 стенів	<i>В цілому достатній рівень військово-професійної спрямованості.</i> Орієнтований на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах.
4 стени	<i>Недостатній рівень військово-професійної спрямованості.</i> Не повною мірою задоволений своєю військовою професійною діяльністю і службовим призначенням. Орієнтація на продовження професійної діяльності сумнівна.
3-1 стени	<i>Низький рівень військово-професійної спрямованості.</i> Не задоволений своєю військовою професійною діяльністю і службовим призначенням.

Шкала схильності до девіантних форм поведінки (ДАП)

Стени	Інтерпретація значень шкали ДАП
10-6 стенів	<i>Відсутність ознак девіантних (аддиктивної і делинквентної) форм поведінки. Відсутність ознак агресивної поведінки відносно оточуючих. Орієнтація на дотримання соціально ухвалених норм поведінки і раціональну побудову міжперсональних взаємостосунків з ровесниками і із старшими за віком.</i>
5 стенів	<i>В цілому виражені ознаки девіантних (аддиктивної і делинквентної) форм поведінки відсутні. Відмічається наявність окремих ознак нераціональної побудови міжперсональних взаємостосунків з ровесниками і із старшими за віком. Іноді допускає порушення соціально ухвалених норм поведінки.</i>
4-3 стени	<i>Відзначено наявність деяких ознак девіантних (аддиктивної і делинквентної) форм поведінки. Наявність агресивних реакцій відносно оточуючих. Схильність до нераціональної побудови міжперсональних взаємостосунків з ровесниками і із старшими за віком. Схильний допускати порушення соціально ухвалених норм поведінки.</i>
2-1 стени	<i>Наявність виразних ознак девіантних (аддиктивної і делинквентної) форм поведінки. Наявність виражених агресивних реакцій відносно оточуючих. Як правило, міжперсональні взаємостосунки з ровесниками і із старшими за віком буде нераціонально. Не орієнтований на дотримання соціально ухвалених норм поведінки.</i>

Шкала суїцидального ризику (СР)

Стени	Інтерпретація значень шкали СР
10-6 стенів	<i>Відсутність ознак суїцидального ризику.</i>
5 стенів	<i>В цілому виразних ознак суїцидальної схильності не виявлено. Наголошується наявність окремих ознак, що свідчать про певні труднощі в міжперсональних взаємостосунках з ровесниками і (або) із старшими по віку.</i>

4-3 стени	Відзначена наявність окремих ознак суїцидальної схильності. За наявності затяжної військово-професійної адаптації або труднощів у міжперсональних взаємостосунках з ровесниками і із старшими за віком можуть виникнути думки суїцидальної спрямованості.
2-1 стени	Відзначена наявність виразних ознак суїцидальної схильності. За наявності затяжної військово-професійної адаптації або труднощів в міжперсональних взаємостосунках з ровесниками і із старшими по віку можуть виникнути думки про суїцидальний шантаж або закінчені суїцидальні дії.

Методика оцінки рівня розвитку адаптаційних здібностей особистості (БОО) “Адаптивність”

Багаторівневий опитувальник особистості “Адаптивність” (БОО) призначений для вивчення адаптаційних можливостей індивіда на основі оцінки деяких психофізіологічних і соціально-психологічних характеристик особистості, що відображають інтегральні особливості психічного і соціального розвитку [3; 6; 7].

Реєстраційний бланк

П.І.Б. _____

Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “Зараз Вам буде запропоновано ряд запитань, на які треба відповісти тільки “так” (+) або “ні” (-). Відповіді заносяться у відповідні клітинки реєстраційного бланка. Запитання стосуються безпосередньо Вашого самопочуття, поведінки чи характеру. “Правильних” чи “неправильних” відповідей тут бути не може, тому не намагайтеся довго їх обмірковувати чи радитися з товаришами – відповідайте, виходячи з того, що більше відповідає Вашому стану чи уявленню про самого себе. Якщо в кого-небудь виникнуть запитання – підніміть руку.”

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45
46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105
106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120
121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135
136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150
151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165

Текст опитувальника

1. Буває, що я серджуся.
2. Зазвичай вранці я прокидаюся свіжим і відпочившим.
3. Зараз я, “приблизно”, так само працездатний, як і завжди.
4. Доля несправедлива до мене.
5. Запори в мене бувають дуже рідко.
6. Часом мені дуже хотілося залишити свій будинок.
7. Часом у мене бувають напади сміху чи плачу, які я ніяк не можу подолати.
8. Мені здається, що мене ніхто не розуміє.
9. Вважаю, що, якщо хтось заподіяв мені зло, я повинен відповісти тим же.
10. Іноді мені в голову приходять такі погані думки, що краще про них нікому не розповідати.
11. Мені буває важко зосередитися на якій-небудь задачі чи роботі.
12. У мене бувають дуже дивні і незвичайні переживання.
13. У мене були відсутні неприємності через мою поведінку.
14. Було таке, що у дитинстві я робив дрібні крадіжки.
15. Іноді в мене з’являється бажання ламати або трошити все навколо.

16. Бувало, що я цілими днями або навіть тижнями нічого не міг робити, тому що ніяк не міг змусити себе взятися за роботу.
17. Сон у мене переривчастий і неспокійний.
18. Моя родина відноситься з несхваленням до тієї роботи, яку я обрав.
19. Бували випадки, що я не виконував своїх обіцянок.
20. Голова в мене болить часто.
21. Раз у тиждень чи частіше я без усякої причини раптово відчуваю жар у всьому тілі.
22. Було б добре, якби майже всі закони скасували.
23. Стан мого здоров'я майже такий же, як у більшості моїх знайомих (не гірше).
24. Зустрічаючи на вулиці своїх знайомих чи шкільних друзів, з якими я давно не бачився, я волію проходити мимо, якщо вони зі мною не заговорюють першими.
25. Більшості людей, що мене знають, я подобаюся.
26. Я людина товариська.
27. Іноді я так наполягаю на своєму, що люди втрачають терпіння.
28. Більшу частину часу настрій у мене подавлених.
29. Тепер мені важко сподіватися на те, що я чогось досягну в житті.
30. У мене мало впевненості в собі.
31. Іноді я кажу неправду.
32. Зазвичай я вважаю, що життя – цінна річ.
33. Я вважаю, що більшість людей здатні збрехати, щоб просунутися по службі.
34. Я охоче беру участь у зборах та інших суспільних заходах.
35. Я сварюся з членами моєї родини дуже рідко.
36. Іноді я маю сильне бажання порушити правила пристойності або кому-небудь нашкодити.
37. Найважча боротьба для мене – це боротьба із самим собою.
38. М'язові судоми чи посмикування в мене бувають у край рідко (чи майже не бувають).
39. Я досить байдужний до того, що зі мною буде.
40. Іноді, коли я себе погано почуваю, я буваю дратівливим.
41. Часто в мене з'являється таке відчуття, що я зробив щось не те чи навіть щось погане.
42. Деякі люди так люблять командувати, що мені так і хочеться робити все всупереч, навіть якщо я знаю, що вони праві.

43. Я часто вважаю себе зобов'язаним відстоювати те, що вважаю справедливим.

44. Моя мова зараз така ж, як завжди (не швидша і не повільніша, немає ні хрипоти, ні невиразності).

45. Я вважаю, що моє сімейне життя таке ж хороше, як у більшості моїх знайомих.

46. Мене дуже зачіпає, коли мене критикують або лають.

47. Іноді в мене буває таке відчуття, що я просто повинен нанести ушкодження собі чи кому-небудь іншому.

48. Моя поведінка значною мірою визначається звичаями тих, хто мене оточує.

49. У дитинстві в мене була така компанія, де всі намагалися стояти один за одного.

50. Іноді мені так і хочеться з ким-небудь затіяти бійку.

51. Бувало, що я говорив про речі, у яких не розбираюся.

52. Звичайно я засинаю спокійно і мене не тривожать ніякі думки.

53. Останні кілька років я почуваю себе добре.

54. У мене ніколи не було ні випадків, ні судом.

55. Зараз маса мого тіла постійна (я не худну і не повнію).

56. Я вважаю, що мене часто карали несправедливо.

57. Я легко можу заплакати.

58. Я мало стомлююся.

59. Я був би задоволений і спокійний, якби в кого-небудь з моєї родини були неприємності через порушення закону.

60. З моїм розумом діється щось неладне.

61. Щоб сховати свою сором'язливість, мені доводиться затрачати великі зусилля.

62. Напади запаморочення в мене бувають дуже рідко (чи майже не бувають).

63. Мене турбують сексуальні (статеві) питання.

64. Мені важко підтримувати розмову з людьми, з якими я тільки що познайомився.

65. Коли я намагаюся щось зробити, то часто помічаю, що в мене тремтять руки.

66. Руки в мене такі ж спритні і моторні, як і колись.

67. Більшу частину часу я відчуваю загальну слабкість.

68. Іноді, коли я збентежений, я дуже пітнію, і мене це дратує.

69. Буває, що я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.

70. Думаю, що я людина приречена.
71. Бували випадки, що мені було важко стриматися від того, щоб що-небудь не поцупити в когось чи десь, наприклад, у магазині.
72. Я зловживав спиртними напоями.
73. Я часто про що-небудь тривожуся.
74. Мені б хотілося бути членом декількох гуртків або товариств.
75. Я рідко задихаюся, і в мене не буває сильного серцебиття.
76. Усе своє життя я суворо дотримуюся принципів, заснованих на почутті боргу.
77. Траплялося, що я перешкоджав або робив всупереч людям просто з принципу, а не тому, що справа була дійсно важлива.
78. Якщо мені не загрожує штраф і машин поблизу немає, я можу перейти вулицю там, де мені хочеться, а не там, де потрібно.
79. Я завжди був незалежним і вільним від контролю з боку родини.
80. У мене бували періоди такого сильного занепокоєння, що я навіть не міг усидіти на місці.
81. Найчастіше мої вчинки неправильно витлумачувалися.
82. Мої батьки і (чи) інші члени моєї родини придираються до мене більше, ніж треба.
83. Хтось керує моїми думками.
84. Люди байдужі до того, що з тобою трапиться.
85. Мені подобається бути в компанії, де всі жартують один над одним.
86. У школі я засвоював матеріал повільніше, ніж інші.
87. Я цілком упевнений у собі.
88. Нікому не довіряти – найбезпечніше.
89. Раз у тиждень або частіше я буваю дуже збудженим і схвильованим.
90. Коли я знаходжуся в компанії, мені важко знайти відповідну тему для розмови.
91. Мені легко змусити інших людей боятися мене, і іноді я це роблю заради розваги.
92. У грі я завжди хотів би вигравати.
93. Нерозумно засуджувати людину, що обманула того, хто сам дозволяє себе обманювати.
94. Хтось намагається впливати на мої думки.
95. Я щодня випиваю незвичайно багато води.
96. Щасливіший за всіх я буваю, коли залишаюся один.
97. Я обурююся щоразу, коли дізнаюся, що злочинець з якоїсь причини залишився безкарним.

98. У моєму житті був один чи кілька випадків, коли я відчував, що хтось за допомогою гіпнозу змушує мене робити ті чи інші вчинки.
99. Я дуже рідко заговорюю з людьми першим.
100. У мене ніколи не було зіткнень із законом.
101. Мені приємно мати серед своїх знайомих значних людей, це як би додає мені ваги у власних очах.
102. Іноді без усякої причини в мене раптом настають періоди незвичайної веселості.
103. Життя для мене майже завжди пов'язане з напругою.
104. У школі мені було дуже важко говорити перед класом.
105. Люди виявляють стосовно мене стільки співчуття і симпатії, скільки я заслуговую.
106. Я відмовляюся грати в деякі ігри, тому що це в мене погано виходить.
107. Мені здається, що я заводжу друзів з такою ж легкістю, як і інші.
108. Мені неприємно, коли навколо мене люди.
109. Як правило, мені не щастить.
110. Мене легко збентежити.
111. Дехто з членів моєї родини здійснювали вчинки, які мене лякали.
112. Іноді в мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратися.
113. Мені буває важко приступати до виконання нового завдання чи почати нову справу.
114. Якби люди не були налаштовані проти мене, я досягнув би в житті набагато більше.
115. Мені здається, що мене ніхто не розуміє.
116. Серед моїх знайомих є люди, які мені не подобаються.
117. Я легко втрачаю терпіння з людьми.
118. Часто в новій обстановці я відчуваю почуття тривоги.
119. Часто мені хочеться вмерти.
120. Іноді я буваю такий збуджений, що мені буває важко заснути.
121. Часто я переходжу на інший бік вулиці, щоб уникнути зустрічі з тим, кого побачив.
122. Бувало, що я кидав почату справу, тому що боявся, що не справлюся з нею.
123. Майже щодня трапляється щось, що лякає мене.
124. Навіть серед людей я звичайно почуваю себе самотнім.

125. Я переконаний, що існує лише одне-єдине правильне розуміння сенсу життя.
126. У гостях я частіше сиджу де-небудь осторонь чи розмовляю з кимось одним, ніж беру участь у загальних розвагах.
127. Мені часто кажуть, що я запальний.
128. Буває, що я з ким-небудь попліткую.
129. Часто мені буває неприємно, коли я намагаюся застерегти когось від помилок, а мене розуміють неправильно.
130. Я часто звертаюся до людей за порадою.
131. Часто, навіть тоді, коли для мене складається все добре, я почуваю, що мені все байдуже.
132. Мене досить важко вивести із себе.
133. Коли я намагаюся вказати людям на їх помилки або допомогти, вони часто розуміють мене неправильно.
134. Звичайно я спокійний, і мене нелегко вивести з рівноваги.
135. Я заслуговую суворого покарання за свої вчинки.
136. Мені властиво так сильно переживати свої розчарування, що я не можу змусити себе не думати про них.
137. Часом мені здається, що я ні на що не здатний.
138. Бувало, що під час обговорення деяких питань я особливо не задумуючись, погоджувався з думкою інших.
139. Мене дуже турбують усілякі нещастя.
140. Мої переконання і погляди непохитні.
141. Я думаю, що можна, не порушуючи закону, спробувати знайти в ньому лазівку.
142. Є люди, настільки мені неприємні, що я в глибині душі радію, коли вони за щось отримують наганяй.
143. У мене бували періоди, коли через хвилювання я втрачав сон.
144. Я відвідую різні суспільні заходи тому, що це дозволяє мені бути серед людей.
145. Можна пробачити людям порушення тих правил, які вони вважають нерозумними.
146. У мене є дурні звички, які настільки сильні, що боротися з ними просто даремно.
147. Я охоче знайомлюся з новими людьми.
148. Буває, що непристойний жарт у мене викликає сміх.

149. Якщо справа йде в мене погано, то мені відразу хочеться все кинути.

150. Я прагну діяти відповідно до власних планів, а не за вказівками інших.

151. Люблю, щоб оточуючі знали мою точку зору.

152. Якщо я поганої думки про людину або навіть нехтую нею, я мало намагаюся приховати це від неї.

153. Я людина нервова і легко збудлива.

154. Все в мене виходить погано, не так як треба.

155. Майбутнє здається мені безнадійним.

156. Люди досить легко можуть змінити мою думку, навіть якщо до цього вона здавалася мені остаточною.

157. Кілька разів у тиждень у мене буває таке відчуття, що повинно трапитися щось страшне.

158. Часто я почуваю себе втомленим.

159. Я люблю бувати на вечорах і просто в компаніях.

160. Я намагаюся ухилитися від конфліктів і скрутних становищ.

161. Мене дуже дратує те, що я забуваю, куди кладу речі.

162. Пригодницькі розповіді мені подобаються більше, ніж розповіді про любов.

163. Якщо я захочу зробити щось, але оточуючі вважають, що цього робити не потрібно, я можу легко відмовитися від своїх намірів.

164. Нерозумно засуджувати людей, які прагнуть взяти від життя усе, що можуть.

165. Мені байдуже, що про мене думають.

“Ключ”

Шкали 3-го рівня [9]:

Вірогідність

“НІ” 1, 10, 19, 31, 51, 69, 78, 92, 101, 116, 128, 138, 148 (у випадку, якщо загальна кількість балів за цією шкалою перевищує 10, то отримані результати доцільно вважати необ’єктивними внаслідок прагнення досліджуваного якнайбільше відповідати соціально бажаному особистісному типу).

Поведінкова регуляція (ПР) (нервово-психічна стійкість)

“ТАК” 4, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 28, 29, 30, 37, 39, 40, 41, 47, 57, 60, 63, 65, 67, 68, 70, 71, 73, 80, 82, 83, 84, 86, 89, 94, 95, 96, 98, 102, 103, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 127,

129, 131, 135, 136, 137, 139, 143, 146, 149, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 162.

“НІ” 2, 3, 5, 23, 25, 32, 38, 44, 45, 49, 52, 53, 54, 55, 58, 62, 66, 75, 87, 105, 132, 134, 140.

Комунікативний потенціал (КП)

“ТАК” 9, 24, 27, 33, 43, 46, 61, 64, 81, 88, 90, 99, 104, 106, 114, 121, 126, 133, 142, 151, 152.

”НІ” 26, 34, 35, 48, 74, 85, 107, 130, 144, 147, 159.

Моральна нормативність (МН)

“ТАК” 14, 22, 36, 42, 50, 56, 59, 72, 77, 79, 91, 93, 125, 141, 145, 150, 164, 165.

“НІ” 13, 76, 97, 100, 160, 163.

Обробка та інтерпретація результатів

При обробці результатів враховується кількість відповідей, що співпали з “ключем”. Кожний збіг відповіді з “ключем” оцінюється в один “сирий” бал.

Переведення “сирих” балів, отриманих за шкалами 3-го рівня, у стени подано в таблиці 18. Інтерпретацію шкал 3-го рівня надано у таблиці 19 [9].

Таблиця 18

Переведення “сирих” балів,
отриманих за шкалами 3-го рівня, у стени

Стени	Шкали		
	ПР	КП	МН
1	46 – >	27 – >	18 – >
2	38 – 45	22 – 26	15 – 17
3	30 – 37	17 – 21	12 – 14
4	22 – 29	13 – 16	10 – 11
5	16 – 21	10 – 12	7 – 9
6	13 – 15	7 – 9	5 – 6
7	9 – 12	5 – 6	3 – 4
8	6 – 8	3 – 4	2
9	4 – 5	1 – 2	1
10	0 – 3	0	0

Інтерпретація шкал 3-го рівня

Найменування шкали	Інтерпретація низьких значень	Інтерпретація високих значень
ПР (поведінкова регуляція)	Низький рівень поведінкової регуляції, виражена схильність до нервово-психічних зривів, відсутність адекватності самооцінки й адекватного сприйняття дійсності	Високий рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції, висока адекватна самооцінка, адекватне сприйняття дійсності
КП (комунікативний потенціал)	Низький рівень комунікативних здібностей, ускладнення в побудові контактів з оточуючими, прояв агресії, підвищена конфліктність	Високий рівень комунікативності, легко встановлює контакти з оточуючими, не конфліктний
МН (моральна нормативність)	Низький рівень соціалізації, не може адекватно оцінити своє місце і роль у колективі, дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки	Високий рівень соціалізації, адекватно оцінює свою роль у колективі, орієнтується на дотримання загальноприйнятих норм поведінки

“Сирі” бали шкал ПР, КП, МН підсумовуються, а отримане значення відповідає шкалі 4-го рівня – “Особистісний адаптаційний потенціал” (ОАП). Отримані значення переводяться в стени згідно з таблицею 20 [9]. В таблиці 21 наведено інтерпретацію рівнів адаптивних здібностей [6; 7; 9].

Таблиця 20

Переведення “сирих” балів,
отриманих за шкалою 4-го рівня, у стени

Стени	ОАП	Рівень адаптивних здібностей
1	61 – >	3
2	51 – 60	

3	40 – 50	2
4	33 – 39	
5	28 – 32	1
6	22 – 27	
7	16 – 21	
8	11 – 15	
9	6 – 10	
10	9 – <	

Таблиця 21

Інтерпретація рівнів адаптивних здібностей

Рівень адаптивних здібностей	Інтерпретація
<i>1 рівень</i> Група високої та нормальної адаптації	Особи цієї групи досить легко адаптуються до нових умов діяльності, швидко входять у новий колектив, досить легко й адекватно орієнтуються в ситуації, швидко виробляють стратегію своєї поведінки і соціалізації. Як правило, не конфліктні, мають високу емоційну стійкість. Функціональний стан у період адаптації залишається в межах норми, працездатність зберігається
<i>2 рівень</i> Група задовільної адаптації	Більшість осіб цієї групи мають ознаки різних акцентуацій, які у звичних умовах частково компенсовані й можуть проявлятися при зміні діяльності. Тому успіх адаптації багато в чому залежить від зовнішніх умов середовища. Ці особи, як правило, мають невисоку емоційну стійкість. Процес соціалізації ускладнений, можливі асоціальні зриви, прояви агресії й конфліктності. Функціональний стан на початковому етапі може бути знижений. Вимагають постійного спостереження, корекційних заходів
<i>3 рівень</i> Група низької адаптації	Особи цієї групи мають ознаки явних акцентуацій характеру й деяких ознак психопатій, а психічний стан можна охарактеризувати як межовий. Процес адаптації протікає важко. Можливі нервово-психічні зриви, тривалі порушення функціонального стану. Особи цієї групи мають низьку нервово-психічну стійкість, конфліктні, можуть допускати асоціальні вчинки. Вимагають спостереження психолога й лікаря (невропатолога, психіатра)

Методика діагностики показників і форм агресії (А. Басса, А. Даркі, в адаптації О. К. Осницького)

Методика А. Басса і А. Даркі в адаптації О. К. Осницького дозволяє дослідити структуру агресивності людини: визначити особливості показників і форм агресії [10].

Реєстраційний бланк

П.І.Б. _____
 Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “Визначте, наскільки наведені нижче твердження відповідають Вашому стилю поведінки, Вашому способу життя і надайте одну з чотирьох можливих відповідей: “так”, “мабуть, так”, “мабуть, ні”, “ні”, зробивши позначку “V” у відповідній клітинці реєстраційного бланка”.

№ з/п	Твердження	Так	Мабудь так	Мабудь ні	Ні
1	Часом не можу впоратися з бажанням комусь нашкодити				
2	Іноді можу пліткувати про людей, яких не люблю				
3	Легко дратуюся, але легко й заспокоююся				
4	Якщо мене не попросити по-доброму, прохання не виконаю				
5	Не завжди одержую те, що мені належить				
6	Знаю, що люди говорять про мене позаочі				
7	Якщо не схвалюю вчинки інших людей, даю їм це відчути				
8	Якщо трапляється обдурити кого-небудь, мене мучить сумління				
9	Мені здається, що я не здатний ударити людину				
10	Ніколи не дратуюся настільки, щоб розкидати речі				
11	Завжди поблажливий до чужих недоліків				
12	Коли встановлене правило мені не				

	подобається, хочеться його порушити				
13	Інші люди майже завжди вміють використати сприятливі обставини				
14	Мене насторожують люди, які ставляться до мене дружелюбніше, ніж я цього очікую				
15	Часто буваю не згодним із людьми				
16	Іноді мені спадає на думку те, чого я соромлюся				
17	Якщо хтось мене ударить, я не відповім йому тим самим				
18	У роздратуванні бахаю дверима				
19	Я дратівливіший, аніж здається				
20	Якщо хтось удає із себе начальника, я чиню наперекір				
21	Мене дещо засмучує моя доля				
22	Думаю, що багато хто з людей не любить мене				
23	Не можу втриматися від суперечки, коли люди не згодні зі мною				
24	Люди, які байдикують, мають відчувати провину				
25	Той, хто ображає мене або мою сім'ю, запрошується на бійку				
26	Я не здатний на грубі жарти				
27	Мене охоплює лютя, коли наді мною насміхаються				
28	Коли люди удають із себе начальників, я роблю все, аби вони не зазнавалися				
29	Майже щотижня бачу когось, хто мені не подобається				
30	Досить багато людей мені задрять				
31	Вимагаю, щоб люди поважали мої права				
32	Мене засмучує, що я мало роблю для своїх батьків				
33	Люди, які постійно дошкуляють вам, заслуговують на те, щоб їх провчили				
34	Від злості іноді буваю похмурим				

35	Якщо до мене ставляться гірше, ніж я на те заслуговую, я не засмучуюся				
36	Якщо хтось намагається вивести мене із себе, я не звертаю на нього уваги				
37	Хоча я й не показую цього, іноді мене гризуть заздрощі				
38	Іноді мені здається, що з мене глузують				
39	Навіть якщо злюся, не вдаюся до сильних висловлювань				
40	Хочеться, щоб мої гріхи були прощені				
41	Рідко даю здачі, навіть якщо хтось ударить мене				
42	Ображаюся, коли іноді роблять не по-моєму				
43	Іноді люди дратують мене своєю присутністю				
44	Немає людей, яких би я по-справжньому ненавидів				
45	Мій принцип: ніколи не довіряти чужинцям				
46	Якщо хтось дратує мене, готовий сказати йому все, що про нього думаю				
47	Роблю багато такого, про що згодом жалкую				
48	Якщо розлючуся, можу когось ударити				
49	Із десяти років у мене не було вибухів гніву				
50	Часто почуваю себе наче порохова бочка, яка готова вибухнути				
51	Якби знали, що я відчуваю, мене б уважали людиною, з якою нелегко ладнати				
52	Завжди думаю про те, які таємні причини змушують людей робити щось приємне для мене				
53	Коли на мене кричать, я кричу у відповідь				
54	Невдачі засмучують мене				
55	Б'юся не рідше й не частіше за інших				

56	Можу пригадати випадки, коли був настільки злим, що хапав першу річ, що траплялася під руку, і ламав її				
57	Іноді відчуваю, що готовий першим почати бійку				
58	Іноді відчуваю, що життя несправедливе до мене				
59	Раніше вірив, що більшість людей говорить правду, але тепер цьому не вірю				
60	Лаюся тільки від злості				
61	Коли вчиняю неправильно, мене мучить совість				
62	Якщо для захисту своїх прав потрібно застосувати фізичну силу, я її застосовую				
63	Іноді виявляю свій гнів тим, що стукаю по столу				
64	Буває, що грублю людям, які мені не подобаються				
65	У мене немає ворогів, які хотіли б мені нашкодити				
66	Не вмію вказати людині на її місце, навіть якщо вона на це заслуговує				
67	Часто думаю, що живу неправильно				
68	Знаю людей, які здатні довести мене до бійки				
69	Не засмучуюся через дрібниці				
70	Мені рідко спадає на думку те, що люди намагаються розлютити чи образити мене				
71	Часто просто погрожую людям, не збираючись виконувати погрози				
72	Останнім часом я став занудою				
73	У суперчці часто підвищую голос				
74	Намагаюся приховувати погане ставлення до людей				
75	Краще погоджуся з чим-небудь, аніж стану суперечити				

“Ключ”

1. *Фізична агресія* ($n = 11$):
“+”: 1, 25, 33, 41, 48, 55, 62, 68.
“-”: 9, 17.
2. *Вербальна агресія* ($n = 8$):
“+”: 7, 15, 23, 31, 46, 53, 60, 71, 73.
“-”: 39, 66, 74, 75.
3. *Непряма агресія* ($n = 13$):
“+”: 2, 10, 18, 34, 42, 56, 63.
“-”: 26, 49.
4. *Негативізм* ($n = 20$):
“+”: 4, 12, 20, 28.
“-”: 36.
5. *Роздратування* ($n = 9$):
“+”: 3, 19, 27, 43, 50, 57, 64, 72.
“-”: 11, 35, 69.
6. *Підозрілість* ($n = 11$):
“+”: 6, 14, 22, 30, 38, 45, 52, 59.
“-”: 65, 70.
7. *Образа* ($n = 13$):
“+”: 5, 13, 21, 29, 37, 44, 51, 58.
8. *Почуття провини* ($n = 11$):
“+”: 8, 16, 24, 32, 40, 47, 54, 61, 67.

Обробка та інтерпретація результатів

Результати відповіді “так” і “мабуть, так” об’єднуються (оцінюються як відповіді “так”), так само і відповіді “ні” і “мабуть, ні” (оцінюються як відповіді “ні”).

Оскільки кожна шкала передбачає неоднакову кількість тверджень, то для того, аби можна було порівняти їх, потрібно набрану за кожною шкалою суму балів поділити на кількість питань цієї шкали (вона вказана в дужках біля назви кожної шкали), і помножити на 100 %. Таким чином, провести процедури переведення отриманих балів у відсотки. Отриманий показник свідчить про те, яка агресивність обстежуваного порівняно з максимально можливою за шкалою методики [10].

Крім того, у методиці передбачено два інтегральних показники [10]:

$(\text{Фізична агресія} + \text{Вербальна агресія} + \text{Непряма агресія}) / 3 = \text{ІА}$ –
індекс агресивності;

$(\text{Підозрілість} + \text{Образа}) / 2 = \text{ІВ}$ – індекс ворожості.

У формули сумарних показників потрібно підставляти не “сирі”, а приведені бали (відсотки).

Автори А. Басс і А. Дарки запропонували опитувальник для виявлення важливих, на їхню думку, показників і форм агресії [10].

1. Використання фізичної сили проти іншої особи – фізична агресія.
 2. Вираження негативних почуттів як через форму (сварка, крик, вереск), так і через зміст словесних звернень до інших осіб (погроза, прокляття, лайка) – вербальна агресія.
 3. Використання обхідним шляхом спрямованих проти інших осіб пліток, жартів і прояв неспрямованих, неупорядкованих вибухів люті (крик, тупотіння ногами тощо) – непряма агресія.
 4. Опозиційна форма поведінки, спрямована зазвичай проти авторитету й керівництва і може наростати від пасивного опору до активних дій проти вимог, правил, законів, – негативізм.
 5. Схильність до роздратування, готовність у разі найменшого збудження виплеснутись у запальності, різкості, грубості – роздратування.
 6. Схильність до недовіри й настороженого ставлення до людей, що виникає з переконання, що оточення має намір заподіяти шкоду, – підозрілість.
 7. Прояви заздрості й ненависті до оточення, обумовлені почуттям гніву, невдоволення кимось конкретно або всім світом за справжні чи уявні страждання, – образа.
 8. Ставлення до себе і оточення пояснюється можливим переконанням обстежуваного в тому, що він є поганою людиною, чинить недобре (шкідливо, злісно або безсовісно), – аутоагресія, або почуття провини.
- Опитувальник не убезпечений від мотиваційних викривлень (наприклад, через соціальну бажаність) [10].

Короткий п’ятифакторний опитувальник особистості ТІРІ (ТІРІ-UKR) в адаптації М. Кліманської, І. Галецької

Методика ТІРІ є однією із багатьох, які мають на меті виявити і виміряти глибинні психологічні риси особистості. П’ять фундаментальних вимірів для опису і оцінки особистості: екстраверсія, дружелюбність, добросовісність, емоційна стабільність та відкритість новому досвіду розуміються як універсальні, надкультуральні та наддемографічні, найбільш

загальні характеристики, що дозволяють отримати повні та всебічні характеристики особистості [5].

Реєстраційний бланк

П.І.Б. _____

Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “Нижче наведено перелік якостей, які можуть бути, або можуть не бути характерними особисто для Вас. Поставте, будь ласка, навпроти кожного твердження позначку у відповідній клітинці реєстраційного бланку, визначившись, наскільки Ви погоджуєтесь із кожним із них. Оцініть, в якій мірі запропонована пара характеристик стосується Вас особисто, навіть якщо одна з них підходить Вам більше, аніж друга” [5].

	Бачу себе як людину, яка є	Абсолютно не згоден	Не згоден	Швидше не згоден	Важко сказати	Швидше згоден	Згоден	Абсолютно згоден
		1	2	3	4	5	6	7
1	Товариська, активна							
2	Критична, конфліктна*							
3	Сумлінна, дисциплінована							
4	Тривожна, схильна перейматися *							
5	Відкрита до нового, різностороння							
6	Стримана, тиха*							
7	Тактовна, співчутлива, приязна							
8	Неорганізована, легковажна*							
9	Спокійна, емоційно стабільна							
10	Не любить змін і пошуку нових рішень*							

“Ключ”

1. Екстраверсія: 1, 6*
2. Дружелюбність: 2*, 7
3. Добросовісність: 3, 8*
4. Емоційна стабільність: 4*, 9
5. Відкритість новому досвіду: 5, 10*

Обробка та інтерпретація результатів

Заповнення опитувальника потребує близько хвилини часу.

Кожен із пунктів оцінюється за 7-бальною шкалою від 1 (абсолютно не згоден) до 7 (абсолютно згоден). Пункти, позначені *, рахують з інверсією [5].

Екстраверсія (vs інтроверсія) визначає схильність до соціальної взаємодії, енергійність, активність, а також переживання позитивних емоцій. Високий рівень екстраверсії свідчить про активність, оптимізм, товариськість і балакучість, схильність до гри, пошук активності, низький – про сором'язливість, песимістичність, надання переваги бути самотнім, уникнення соціальних активностей.

Дружелюбність стосується вираженості у людини чутливості та зацікавленості щодо інших, альтруїстичних, дружніх та емпатійних якостей на противагу відсутності довіри та прагнення співпраці, нездатності до співчуття і схильності до конкурентного ставлення. Високий рівень дружелюбності свідчить про готовність до співчуття, лагідність, скромність та прихильність до інших і готовність допомогти, низький – про егоцентризм, конкурентність, сухість та жорсткість у стосунках з іншими людьми.

Добросовісність стосується мотивації та наполегливості у ставленні людини до цілей та дій. Високий рівень свідчить про відповідальність, розсудливість та надійність, водночас трудоголізм, схильність підтримувати порядок і перфекціонізм. Низький рівень добросовісності трактують як недостатню конкретизацію життєвих цілей та мотивацію досягнень, водночас схильність до гедонізму, імпульсивності у прийнятті рішень, а також спонтанності у діях.

Емоційна стабільність (vs нейротизм) стосується здатності до емоційної адаптації, додання стресу, врівноваженості та саморегуляції у разі переживання негативних емоцій, зокрема страху, гніву, провини, незадоволення, розгубленості тощо. Високий рівень емоційної стабільності свідчить про здатність контролювати і долати стрес, не відчуваючи напруги, дратівливості чи страху, низький – про високий нейротизм, меншу здатність

емоційної саморегуляції, схильність до занепокоєння, сором'язливість та розгубленість у присутності інших, переживання страху і напруги.

Відкритість новому досвіду стосується пізнавальної цікавості та толерантності до нового, схильності до пошуку, водночас позитивної оцінки нового життєвого досвіду. Висока відкритість досвіду свідчить про наявність жвавого інтересу до усього, креативність, розвиненість уяви, нетрадиційність, водночас незалежність суджень. Низька відкритість до досвіду означає консервативність, надання переваги традиційним цінностям, прагматичність інтересів та недовіру до нового [5].

Мотивація професійної діяльності (методика К. Замфір у модифікації А. Реана)

Методика використовується для діагностики мотивації професійної діяльності. В основу покладена концепція внутрішньої і зовнішньої мотивації.

Нагадаємо, що про внутрішній тип мотивації слід говорити, коли для особистості має значення діяльність сама по собі. Якщо ж в основі мотивації професійної діяльності лежить прагнення до задоволення інших потреб, зовнішніх по відношенню до змісту самої діяльності (мотиви соціального престижу, зарплати і т.і.), то в даному випадку прийнято говорити про зовнішню мотивацію. Самі зовнішні мотиви діляться тут на зовнішні позитивні і зовнішні негативні. Зовнішні позитивні мотиви, безсумнівно, більш ефективні і більш бажані з усіх точок зору, ніж зовнішні негативні мотиви [1].

Реєстраційний бланк

П.І.Б. _____

Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “Прочитайте приведені в реєстраційному бланку мотиви професійної діяльності і дайте оцінку їх значущості для Вас за п’ятибальною шкалою” [1].

Мотиви професійної діяльності	В дуже незначній мірі	В достатньо незначній мірі	В невеликій, але і не малій мірі	В достатньо великій мірі	В дуже великій мірі
	1	2	3	4	5
1. Грошовий заробіток					
2. Прагнення до просування по службі					
3. Прагнення уникнути критики з боку керівника або колег					
4. Прагнення уникнути можливих покарань або неприємностей					
5. Потреба в досягненні соціального престижу і поваги з боку інших					
6. Задоволення від самого процесу і результату роботи					
7. Можливість найбільш повної самореалізації саме у даній діяльності					

Обробка та інтерпретація результатів

Підраховуються показники внутрішньої (ВМ), зовнішньої позитивної (ЗПМ) і зовнішньої негативної (ЗНМ) мотивації у відповідності з наступними ключами [1].

$$ВМ = \frac{\text{оцінка п. 6} + \text{оцінка п. 7}}{2}$$

$$ЗПМ = \frac{\text{оцінка п. 1} + \text{оцінка п. 2} + \text{оцінка п. 5}}{3}$$

$$ЗНМ = \frac{\text{оцінка п. 3} + \text{оцінка п. 4}}{2}$$

Показником вираженості кожного типу мотивації буде число, яке знаходиться в межах від 1 до 5 (у тому числі можливо і дробове).

На підставі отриманих результатів визначається мотиваційний комплекс особистості. Мотиваційний комплекс являє собою тип співвідношення між собою трьох видів мотивації: ВМ, ЗПМ і ЗНМ.

До найкращих, оптимальних, мотиваційних комплексів слід відносити наступні два типи сполучень:

ВМ > ЗПМ > ЗНМ і ВМ = ЗПМ > ЗНМ.

Найгіршим мотиваційним комплексом є тип ЗНМ > ЗПМ > ВМ.

Між цими комплексами укладені проміжні з точки зору їх ефективності інші мотиваційні комплекси.

Під час інтерпретації слід враховувати не лише тип мотиваційного комплексу, але й те, наскільки сильно один тип мотивації перевершує інший за ступенем вираженості.

Наприклад, не можна два мотиваційних комплекси (табл. 22) вважати абсолютно однаковими.

Таблиця 22

Мотиваційні комплекси (приклад)

Мотиви професійної діяльності (№ з/п)	ВМ	ЗПМ	ЗНМ
1	1	2	5
2	2	3	4

І перший, і другий мотиваційний комплекс відносяться до одного і того ж неоптимального типу ЗНМ > ЗПМ > ВМ.

Проте видно, що в першому випадку мотиваційний комплекс особистості знано більш негативний, ніж у другому. У другому випадку, у порівнянні з першим, має місце зниження показника негативної мотивації і підвищення показників зовнішньої позитивної і внутрішньої мотивації.

За даними (Реан А.А., 1990, 1999), задоволеність професією має значиму співвіднесеність з оптимальністю мотиваційного комплексу особистості (позитивний значущий зв'язок, $r = +0,409$). Іншими словами, задоволеність особистості обраною професією тим вище, чим оптимальніше у неї мотиваційний комплекс: висока вага внутрішньої і зовнішньої позитивної мотивації і низька – зовнішньої негативної.

Крім того, встановлена і негативна співвіднесена залежність між оптимальністю мотиваційного комплексу та рівнем емоційної нестабільності особистості (зв'язок значущий, $r = -0,585$).

Чим оптимальніше мотиваційний комплекс, чим більше активність особистості мотивована самим змістом її діяльності, прагненням досягти в ній певних позитивних результатів, тим нижче емоційна нестабільність. І навпаки, чим більше діяльність особистості обумовлена мотивами уникнення, осудження, бажанням “не потрапити в халепу” (які починають брати верх над мотивами, пов'язаними з цінністю самої діяльності, а також над зовнішньою позитивною мотивацією), тим вище рівень емоційної нестабільності [1].

Діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2)

Запропонована методика призначена для виявлення комунікативних і організаторських схильностей особистості. Методика містить 40 запитань, на кожне з яких потрібно відповісти “так” або “ні”. При цьому окремо визначається рівень комунікативних і організаторських схильностей особистості [10].

Реєстраційний бланк

П.І.Б. _____
Дата обстеження _____ Рік народження _____ Стать _____

Інструкція: “Вам потрібно відповісти на всі запитання опитувальника. Вільно висловлюйте свої думки з кожного запитання. Коли Ваша відповідь на запитання позитивна – у відповідній графі реєстраційного бланка поставте знак “+”, якщо відповідь негативна – знак “-”. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей немає”.

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12
13	14	15	16
17	18	19	20
21	22	23	24
25	26	27	28
29	30	31	32
33	34	35	36
37	38	39	40

Текст опитувальника

1. Чи є у вас прагнення до вивчення людей і встановлення знайомств із різними людьми?
2. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
3. Чи довго вас хвилює почуття образи, завданої вам кимось із ваших товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватись у критичній ситуації, що склалася?
5. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтесь?
6. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними вашої думки?
7. Чи справді вам приємніше і простіше проводити час за книгами або якимось іншим заняттям, аніж із людьми?
8. Коли виникають певні перешкоди у здійсненні ваших намірів, чи легко вам відмовитися від своїх намірів?
9. Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші вас за віком?
10. Чи залюбки ви придумуєте й організовуєте зі своїми товаришами різні ігри й розваги?
11. Чи складно вам включатись у нове для вас товариство (колектив)?
12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні справи, які слід було б виконати сьогодні?
13. Чи легко вам удається встановлювати контакти і спілкуватися з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви досягти того, щоб ваші товариші діяли відповідно до вашої думки?
15. Чи важко ви освоюєтесь у новому колективі?
16. Чи правда, що у вас не буває конфліктів із товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете ви у зручному випадку познайомитись і поспілкуватися з новою людиною?
18. Чи часто, вирішуючи важливі справи, ви берете ініціативу на себе?
19. Чи дратує вас оточення, вам хочеться побути на самоті?
20. Чи правда, що зазвичай ви погано орієнтуєтесь у незнайомій для себе обстановці?
21. Чи подобається вам постійно перебувати серед людей?
22. Чи виникає у вас роздратування, коли вам не вдається завершити розпочату справу?

23. Чи відчуваєте ви труднощі, коли доводиться виявляти ініціативу, аби познайомитися з новою людиною?

24. Чи правда, що ви стомлюєтеся від частого спілкування з товаришами?

25. Чи залюбки ви берете участь у колективних іграх?

26. Чи часто ви виявляєте ініціативу у вирішенні питань, які стосуються інтересів ваших товаришів?

27. Чи правда, що ви почуваетесь невпевнено серед незнайомих людей?

28. Чи справді ви рідко прагнете доведення своєї правоти?

29. Чи вважаєте ви, що можете без особливих труднощів внести пожвавлення в малознайоме товариство?

30. Чи берете ви участь у громадській роботі?

31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих?

32. Чи справді ви не прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо воно не було відразу прийняте товаришами?

33. Чи відчуваєте ви себе невимушено, потрапивши в незнайомий колектив?

34. Чи залюбки ви приступаєте до організації різних заходів для своїх товаришів?

35. Чи правда, що ви не відчуваєте себе достатньо впевненим і спокійним, коли доводиться говорити будь-що великій групі людей?

36. Чи часто ви запізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?

37. Чи справді у вас багато друзів?

38. Чи часто ви опиняєтесь у центрі уваги своїх товаришів?

39. Чи часто ви ніяковієте, відчуваючи незручність під час спілкування з малознайомими людьми?

40. Чи справді ви не дуже впевнено почуваетесь в оточенні великої групи своїх товаришів?

Обробка та інтерпретація результатів

Визначаються рівні комунікативних і організаторських схильностей відповідно до набраних балів за цими параметрами. Максимальна кількість балів окремо за кожним параметром 20. Бали за комунікативними і організаторськими схильностями підраховуються окремо за допомогою ключа для обробки даних КОС-2 (табл. 23) [10; 11].

“Ключ”

Комунікативні схильності	Так (+): 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37
	Ні (-): 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39
Організаторські схильності	Так (+): 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38
	Ні (-): 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40

За кожну відповідь, яка збігається з ключем, надається один бал. Експериментально визначено п'ять рівнів комунікативних і організаторських схильностей. Приблизний розподіл балів за цими рівнями наведено нижче (табл. 24) [10; 11].

Таблиця 24

Розподіл балів за рівнями

Сума балів	1 – 4	5 – 8	9 – 12	13 – 16	17 – 20
Рівень	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Найвищий

Обстежувані, які отримали 1–4 бали, характеризуються низьким рівнем прояву комунікативних і організаторських схильностей.

Ті, хто набрав 5–8 балів, мають комунікативні й організаторські схильності на рівні нижче середнього. Вони не прагнуть спілкування, надають перевагу проводити час насамоті. У товаристві чи колективі почуваються скучно. Мають складності в установленні контактів із людьми. Не відстоюють свої думки, важко переживають образи. Рідко виявляють ініціативу, уникають прийняття самостійних рішень.

Для обстежуваних, які набрали 9–12 балів, характерний середній рівень прояву комунікативних і організаторських схильностей. Вони прагнуть контакту з людьми, відстоюють свою думку, рішення, проте потенціал їхніх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Потрібна подальша робота з формування й розвитку цих якостей особистості.

Оцінка 13–16 балів свідчить про високий рівень прояву комунікативних і організаторських схильностей у обстежених. Вони не почуваються розгубленими в новій обстановці, швидко знаходять друзів, прагнуть розширити коло знайомих, допомагають близьким і друзям, виявляють ініціативу у спілкуванні, здатні приймати рішення у складних, нестандартних ситуаціях.

Найвищий рівень комунікативних і організаторських схильностей (17–20 балів) у обстежуваних свідчить про сформовану потребу в комунікативній і організаторській діяльності. Вони швидко орієнтуються в складних ситуаціях. Невимушено поводяться в новому колективі. Ініціативні. Приймають самостійні рішення. Відстоюють свою думку і добиваються прийняття своїх рішень. Залюбки організують різні заходи. Наполегливі і завзяті в діяльності [10; 11].

Список використаних джерел

1. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу метод. посіб. / О. Кокур, І. Пішко, Н. Лозінська та ін. К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с.
2. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців : метод. посіб. / Н. Агаєв, О. Кокур, І. Пішко, Н. Лозінська та ін. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
3. Збірник психодіагностичних методик, рекомендованих для проведення професійного психологічного відбору кандидатів за спеціальністю “спеціаліст електронної апаратури кодування та спеціального зв’язку”. Київ : Науково-дослідний центр, 2009. 80 с.
4. Інструкція щодо роботи з Системою психологічної діагностики «ЛІДЕР-1» / Колектив авторів. Київ : Соціально-психологічний центр Збройних Сил України, 2012. 59 с.
5. Кліманська М., Галецька І. Українська адаптація короткого п’ятифакторного опитувальника особистості TIPI (TIPI-UKR). *Психологічний часопис : науковий журнал*. 2021. № 3. Вип. 7. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України,. С. 57–74.
6. Комплексна методика професійно-психологічного відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ та навчальних центрах за дефіцитними спеціальностями. Київ : Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. 2021. 215 с.
7. Маклаков А. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях. *Психологический журнал*, 2001, том 22, №1. С. 16–24.
8. Порядок застосування психологічного інструментарію, визначеного для проведення професійно-психологічного відбору з кандидатами на військову службу за контрактом. Київ : Головне управління виховної та соціально-психологічної роботи Збройних Сил України, 2010. 31 с.
9. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности : учеб. пособ. / за ред. Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова. СПб. : Речь, 2003. 448 с.
10. Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України : метод. посіб. / Колесніченко О. С. та ін.; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 388 с.

11. Фетискин Н., Козлов В., Мануйлов Г. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп : учеб. пособ. М. : Изд-во Института Психотерапии. 2002. 339 с.

Методичне видання

**ЗБІРНИК ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК ДЛЯ
ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ НА
ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА КОНТРАКТОМ
У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ**

Методичний посібник

Кокур О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О.

Підписано до друку 14.05.2021 р.

Формат 60*84/16

Папір офс. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 4,07. Наклад 300 прим. Зам. № 2005-21

Видавничий дім «Освіта України»[®]

ФОП Маслаков Руслан Олексійович

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК №4726 від 29.05.2014 р.

Тел. (095) 699-25-20, (098) 366-48-27.

E-mail: osvita2005@gmail.com, www.rambook.com.ua

Віддруковано в друкарні ТОВ «7БЦ»

07400, Київська обл., м. Бровари, б-р Незалежності, 2, кв. 148

e-mail: 7bc@ukr.net, тел.: (044) 592-00-80

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017 р.